

Utvecklings- och fältforskningsenheten
Umeå socialtjänst

Omdömen om
**Projektet Vägledande samspels
användbarhet och nytta**
inom förskolorna i Umeå kommun

Camilla Nilsson
Juli 2011

Innehållsförteckning

Vägledande samspel mellan pedagoger och barn	2
Inledning	2
Bakgrund till projektet	2
Projektets upplägg	4
Examensarbete om projektet Vägledande samspel	6
Vad är Vägledande samspel?	7
Tidigare utvärderingar och studier av Vägledande samspel	9
Dokumentationsuppdraget	12
Varför och för vem görs studien?	12
Vad ska studeras?	12
Av vem görs studien?	12
Hur genomfördes studien?	13
Vad bedömdes studiens resultat mot?	14
Tolkningsram	15
Inledning	15
Förskolans värdegrund och uppdrag	15
Kompetensutveckling och reflektion	16
Omdömen om projektet Vägledande samspel	18
Inledning	18
Annikas berättelse	18
Birgittas berättelse	20
Carolines berättelse	24
Pedagogernas upplevelse	26
Projektledarens reflektioner	27
Slutsatser och diskussion	30
Inledning	30
Är Vägledande samspel användbart inom förskolan?	30
Vilken användning och nytta har förskolorna haft av projektet Vägledande samspel?	31
Hur har förskolorna tänkt arbeta vidare?	32
Lärdomar av projekttiden	33
Referenser	34
Bilaga 1	36
Bilaga 2	37

Vägledande samspel mellan pedagoger och barn

Inledning

Hösten 2010 fick UFFE (Utvecklings- och fältforskningsenheten) vid Umeå socialtjänst i uppdrag att göra en kvalificerad dokumentation av projektet *Vägledande samspel mellan pedagoger och barn*. Det projektet pågick mellan augusti 2010 till juni 2011 och är en fortsättning på projektet *Väglett upptäckande kring den egna yrkespraktiken* som startade i april 2009. Projektet finansierades genom projektmedel från TILDA. Förkortningen TILDA står för Tidiga Insatser och Långsiktiga verksamheter Där man bor och på ett Annorlunda sätt. TILDA är ett samarbete mellan socialtjänsten, Umeå Kultur, Umeå Fritid, för- och grundskolan, gymnasie- och vuxenutbildningen samt de tre kommundelarna. Projektmedel från TILDA kan sökas av de projekt som är nyskapande, samverkar mellan verksamhetsområden och/eller verkar förebyggande för barn och unga i Umeå kommun.¹

Bakgrund till projektet

Idén till projektet har främst växt fram genom projektledarens arbetslivserfarenhet som specialpedagog. När projektledaren hade genomgått specialpedagogutbildningen undrade hennes rektor hur de bäst skulle kunna nyttja hennes nyförvärvade kompetens. Specialpedagogen hade en idé om att starta upp ett barnhälsoteam. Rektorn gick med på förslaget och de sökte projektmedel för att kunna genomföra idén. Till att börja med arbetade specialpedagogen med det projektet en dag i veckan inom det rektorsområde hon var anställd. De dagar som vikts för projektet fördelade hon mellan att ha träffar med barnhälsoteamet och att vara handledare för personalen angående de barn som de hade funderingar kring. Så småningom utökades projektet till två rektorsområden.²

I barnhälsoteamet ingick specialpedagogen, rektorn och en pedagog från varje förskoleavdelning inom rektorsområdet. Teamet träffades en dag i månaden och förde diskussioner kring sitt förhållningssätt och hur de kan hjälpa barnen på förskolan. Pedagogerna som ingick i teamet var nöjda med träffarna. Men de hade svårt att finna tid att informera resten av arbetslaget om resonemangen som förts på träffarna. Dessutom insåg de att intresset kring det som diskuterats inte var lika stort bland alla andra i arbetslaget.³

Under de år specialpedagogen arbetade med det första barnhälsoteamet behövde personalen sällan hjälp från elevhälsan. Specialpedagogen tror att det har att göra med att personal och barn fick hjälp i ett tidigt skede av barnhälsoteamet. När projektet avslutades började specialpedagogen arbeta på

---

¹ <http://www.umea.se/tilda> 2010-11-23

² Projektledare, intervju 2011-03-09 och skriftlig information 2011-03-25

³ Projektledare, intervju 2011-03-09

elevhälsan. Hon noterade att skolområdet som hon tidigare arbetat inom började aktualisera fler barn på elevhälsan än de hade gjort under den tid projektet med barnhälsoteam pågick. Specialpedagogen upplevde att elevhälsan involverades i ett sent skede och att det gjorde att det blev svårare att hjälpa barnen och föräldrarna.⁴

Inom två skolområden, varav ett var det som specialpedagogen tidigare arbetat inom, fanns det flera förskoleavdelningar som hade ett stort antal barn med sociala och/eller emotionella bekymmer. Svårigheterna visade sig bland annat i övergångssituationer från en aktivitet till en annan. Barnen var utagerande och hade svårt att hantera sina känslor, motgångar och egna impulser. Andra var nedstämda, ängsliga och tillbakadragna. Trots att flera av barnen visade tecken på att de var i behov av särskilt stöd uppfyllde inte skolområdena de krav som fanns för att få extra pengar för arbetet med dessa barn.⁵ Under de år specialpedagogen arbetade på elevhälsan uttryckte personalen från dessa skolområden en frustration. De upplevde att arbetssituationen var pressad och att de många gånger saknade verktyg för arbetet med barnen som hade speciella stödbehov. De hade också svårt att finna stunder till gemensam och individuell reflektion kring hur de kunde stötta de barn och föräldrar som befann sig i någon form av svårigheter.⁶ Dessutom fanns det arbetslag där personalen inte hade gemensamma värderingar och de agerade helt olika gentemot barnen.⁷ Utöver det kände personalen inte alltid till vilken instans de kunde hänvisa föräldrarna till. De uttryckte också ett stort intresse för utbildning kring barn i svårigheter men av ekonomiska skäl var detta inte möjligt.⁸

I samband med att vikariatet på elevhälsan tog slut hörde specialpedagogen talas om TILDA. Hon beslutade sig för att ansöka om medel för att kunna starta upp en utbildning om förebyggande arbete i förskolan för pedagogerna inom dessa två skolområden. Innehållet i projektplanen hade sin grund i hennes arbetslivserfarenhet som specialpedagog. Utifrån de lärdomar hon fått genom specialpedagogyrket tog hon bland annat beslutet att bara arbeta med hela arbetslag i projektet.⁹

Målet med projektet Väglett upptäckande var att förskolepersonalen skulle höja sin egen kompetens genom att utveckla metoder för att klara av att lösa de svårigheter som uppstod kring barnen med specifika stödbehov. Projektmålet var också att personalen skulle skapa utrymme för reflektion och utveckla sitt förhållningssätt gentemot barn och föräldrar som befann sig i problematiska situationer. Vidare var målsättningen att personalen skulle bli bättre på att agera i svåra samtal. Syftet var även att förbättra personalens kunskap om vart de kan hänvisa barn och föräldrar med extra stödbehov.¹⁰

Vid den tidpunkt projektet Väglett upptäckande påbörjades åkte projektledaren på en utbildning i Stockholm, där fick hon höra talas om Vägledande samspel. På konferensen berättade en förskola om sina erfarenheter av arbetet med den metoden. Vägledande samspel motsvarar projektledarens egna värderingar och därför ville hon arbeta med den metoden i projektet. Med anledning av detta

---

⁴ Projektledare, intervju 2011-03-09

⁵

<http://www.umea.se/umeakommun/kommunochpolitik/kommunensorganisation/verksamheterochnamnder/socialtjansten/kvalitetsarbete/tildaforebyggandeinsatserforbarnochungdomar/pagaendeprojekt/vaglettupptackande.4.28aa6ea51245597a6ce80009268.html> 2010-11-23

⁶ Ansökan om medel från TILDA, 2009-03-06

⁷ Projektledare, skriftlig information 2011-03-25

⁸ Ansökan om medel från TILDA, 2009-03-06

⁹ Projektledare, intervju 2011-03-09

¹⁰ Ansökan om medel från TILDA, 2009-03-06

anmälde hon sig till en utbildning i Vägledande samspel. Under utbildningen började hon föra in metoden i handledningen med förskolepersonalen.¹¹

Under hösten 2010 började projektledaren fokusera mer på Vägledande samspel i handledningen. I samband med detta förändrades projekt målet till att de utifrån Vägledande samspels grundtankar skulle skapa metoder för att underlätta pedagogernas samspel med både varandra, barnen och föräldrarna. Vidare var målsättningen att personalen skulle utveckla och fördjupa förståelsen kring hur deras eget förhållningssätt påverkar barn som är i behov av särskilt stöd.¹²

Projektledaren är övertygad om att utbildning av vuxna är det bästa sättet att skapa en bra miljö för barnen och för att barnen ska få hjälp i ett tidigt skede. Därtill har hon uppmärksammat att i de förskolor där pedagogerna tagit till sig Vägledande samspels grundtanke, att de vuxna är en del i barnens beteende, hjälper barnen på ett bättre sätt än de som inte anammat den. Vidare tror hon att Vägledande samspel är användbart i interaktionen mellan alla människor, inte bara mellan pedagoger och barn inom förskolan.¹³

Projektets upplägg

Projektets upplägg följer till stor del Vägledande samspels grundkoncept, flera av de praktiska övningarna är sådana som Vägledande samspel förordar. Projektledaren har inte tagit bort något från grundkonceptet, däremot har hon lagt till litteraturstudier och en del praktiska övningar.¹⁴ Hon sammanställde också två häften till deltagarna, i den ena ges tips kring hur man kan föra ett svårt samtal med föräldrar och den andra handlar om vilka instanser det finns att hänvisa familjer till. Utöver det har hon skrivit sammanfattningar av vad som sagts under varje handledningstillfälle. Sammanfattningarna skickades till både pedagogerna och rektorerna.¹⁵

Under den första terminen som förskoleavdelningarna var med i projektet fick de handledning var fjortonde dag. Efterföljande terminer fick de handledning en gång per månad.¹⁶ När personalgruppen hade handledning löste rektorerna oftast barnomsorgen inom ordinarie verksamhet. Vanligtvis kom en pedagog från någon av de andra avdelningarna och hjälpte till med barnen och vid vissa tillfällen tillsattes vikarier. Avdelningarna fick själva välja vilken tid som passade bäst för dem att ha handledning, exempelvis valde småbarnsavdelningarna oftast att ha handledning när barnen låg och sov.¹⁷

Grundstrukturen för handledningstillfällena såg likadan ut mellan arbetslagen men innehållet ändrades delvis efter arbetslagets behov och intressen.¹⁸ Vid första handledningstillfället upprättade

---

¹¹ Projektledare, intervju 2011-03-09

¹² Tilläggsansökan om medel från TILDA, 2010-05-23

¹³ Projektledare, intervju 2011-03-09

¹⁴ Projektledare, skriftlig information 2011-01-17

¹⁵ Projektledare, intervju 2011-03-09

¹⁶ Projektledare, skriftlig information 2011-01-17

¹⁷ Projektledare, skriftlig information 2010-12-06 och 2011-03-25

¹⁸ Projektledare, skriftlig information 2011-01-17

projektledaren ett kontrakt med personalgruppen. I kontraktet ingick bland annat en överenskommelse om hur de ska förhålla sig till varandra i gruppen och att de ska göra hemuppgifterna mellan varje handledningstillfälle.¹⁹ Vidare gick projektledaren igenom hur strukturen för handlednings- och observationstillfällena skulle se ut. Deltagarna blev även introducerade i Vägledande samspel, de åtta samspelsteman som beskrivs inom programmet och de tre dialogerna som temana är indelade i.²⁰ Projektledaren berättade också kortfattat om Vägledande samspels historik och användningsområden. Vidare gav hon en översiktlig presentation av de teorier som metoden grundar sig på.²¹

Till varje handledningstillfälle fick personalen i uppgift att göra en observation och läsa kurslitteratur.²² De böcker som användes i handledningen var: *Vägledande samspel i praktiken: genomförande av ICDP programmet* av Karsten Hundeide, *Själv-känsla: att förstå sig själv och andra* av Marianne Brodin och Ingrid Hylander och *Vägledande samspel i förskolan* av Gunilla Niss, Lisbeth Hindgren och Marjut Westin. I de personalgrupper som hade behov av fördjupad kunskap om till exempel svåra samtal eller olika beteenden hos barnen fick i uppgift att även läsa utvald litteratur kring det. De personalgrupper som började i projektet under 2009 fick under sin tredje termin i projektet läsa litteratur om barn som är i behov av olika former av extra stöd. Litteraturen läste deltagarna på fritiden mellan handledningstillfällena, som kompensation fick de en dag komplement per termin. När deltagarna läste kurslitteraturen hade de i uppgift att anteckna de citat som de fastnat för och reflekterat kring.²³

Under förskoleavdelningarnas första termin i projektet kom projektledaren till avdelningen var fjortonde dag. När projektledaren var på avdelningen arbetade hon direkt med barn och personal på förskolan och noterade hur de samspelade med varandra. Hon visade även praktiskt hur personalen kunde använda Vägledande samspel i olika situationer som uppkom. När projektledaren var på avdelningen turades personalen om att gå ifrån för att göra observations- och reflektionsuppgifterna. Vid handledningstillfällena talade projektledaren om vilken av de tre dialogerna de skulle använda sig av när de observerade nästa gång. Inför observationerna läste deltagarna på om den dialogen.²⁴

Personalen observerade främst de barn som de hade funderingar kring. Efter observationen skrev de ner vad och hur de hade gjort vid observationstillfället. De reflekterade också kring detta utifrån ett dokument som efterfrågade vad den utvalda dialogen går ut på och hur den praktiskt kan tillämpas. När deltagarna hade observerat utifrån alla dialogerna fick de i uppgift att göra videoobservationer. Projektledaren påpekar att denna uppgift var frivillig eftersom alla inte vill se sig själva på film. De som ville göra denna uppgift spelade in varandra och sökte sedan efter de tre dialogerna i filmerna.²⁵

Varje handledningstillfälle började med en återblick på föregående handledningstillfälle. Därefter reflekterade de kring hemuppgifterna. Under de sex första träffarna tog de upp de tre dialogerna och de åtta samspelsteman som beskrivs inom Vägledande samspel. Reflektionerna kring detta utgick

---

¹⁹ Projektledare, intervju 2011-03-09

²⁰ Projektledare, skriftlig information 2010-11-14

²¹ Projektledare, intervju 2011-03-09

²² Projektledare, skriftlig information 2010-11-14

²³ Skriftliga sammanfattningar av handledningstillfällena med förskolepersonalen och projektledare, skriftlig information 2011-03-25

²⁴ Projektledare, intervju 2011-03-09

²⁵ Projektledare, intervju 2011-03-09

från de observationer som deltagarna och projektledaren gjort. Det dokument som personalen hade använt när de reflekterat kring sin observation låg även till grund för samtalen i gruppen. Resonemangen berörde bland annat specifika barns agerande, personalens förhållningssätt och alternativa sätt att förhålla sig. I vissa grupper diskuterade de också om pedagogernas arbetssituation och hur de organiserar sin verksamhet. De tog även upp den litteratur som de hade haft i läxa. Vid de två sista handledningstillfällena gick projektledaren igenom strategier för hur personalen kan föra svåra samtal med föräldrar och om vart de kan hänvisa föräldrar och barn i behov av särskilt stöd.²⁶ Under deltagarnas tredje termin i projektet lades tyngdpunkt på hur personalen rent praktiskt kan använda sig av Vägledande samspel i mötet med barn som är i behov av särskilt stöd.²⁷

Vissa gånger innefattade handledningstillfällena även praktiska övningar. En praktisk övning var att leta efter samspelsteman i sagoböcker och en annan att studera olika bilder på människor som uttryckte en känsla. De resonerade kring vad de trodde att personen på bilden kände och upplevde. Därefter samtalade de om vilka känslor de fick när de såg bilderna. Syftet var att lyfta fram att vi kan tolka känslor olika. Handledningstillfällena avrundades oftast med att deltagarna både skrev ner och delgav varandra en avslutande tanke som exempelvis kunde handla om vad som varit mest givande under handledningen, vad de skulle ta med sig eller vad som var deras nästa steg.²⁸

Examensarbete om projektet Vägledande samspel

Specialpedagogstudenterna Veronica Claesson och Maria Forsgren gjorde under höstterminen 2010 sitt examensarbete om projektet *Vägledande samspel mellan pedagoger och barn*. Syftet med deras arbete var att beskriva och analysera projektet ur pedagogers och projektledarens perspektiv. Det var pedagoger från tre förskoleavdelningar som deltog i studien. Projektet undersöktes både via intervjuer och genom observationer. De pedagoger som ingick i studien hade själva valt att delta i projektet. I intervjuerna framkom det att pedagogerna trodde på projektet. Deras positiva inställning har, enligt rapporten, gett projektet ett gott rykte bland förskolorna.

Claesson och Forsgren kom genom sin studie av projektet fram till att projektledarens sätt att arbeta i projektet främjade lärande bland pedagogerna. Detta menar de syntes genom att pedagogerna förändrade sitt arbetssätt. De började exempelvis arbeta med barnen i mindre grupper.

Andra förändringar som projektet ledde till var att pedagogernas självinsikt fördjupades, yrkesprofessionen stärktes och självtilliten växte. En bidragande faktor till denna utveckling var att projektledaren lyfte fram det pedagogerna gjorde bra. Projektet bidrog också till att personalgrupperna fick en öppnare kommunikation och starkare gemenskap. Därtill började pedagogerna se fler sidor hos barnen. De fick också nya verktyg i sitt arbete. Det i sin tur ledde till att det blev lättare för pedagogerna att skapa positiva relationer med barnen. Förändringarna i pedagogernas arbetssätt resulterade i att barngrupperna blev lugnare.

---

²⁶ Skriftliga sammanfattningar av handledningstillfällena med förskolepersonalen och projektledare, skriftlig information 2010-11-14

²⁷ Projektledare, skriftlig information 2011-03-25

²⁸ Skriftliga sammanfattningar av handledningstillfällena med förskolepersonalen och projektledare, skriftlig information 2010-11-14 och 2011-03-25

Pedagogerna hoppades att projektet skulle bli en naturlig del i vardagen. Projektledaren däremot antog att projektet inte kommer att leva kvar utan henne. De mest entusiastiska pedagogerna, trodde hon emellertid, skulle bevara Vägledande samspel som en värdegrund. Vidare menade hon att om projektet ska ha en chans att upprätthållas krävs det att andra entusiastiska pedagoger tar över och att det avsätts tid för observation och reflektion. Det projektledaren förmodade stämmer överens med det Angelöw (1991) skriver om eldsjälur, vilket Claesson och Forsgren menar att projektledaren är. Angelöw framhåller att när en eldsjäl lämnar verksamheten kan det bli sårbart för förändringsarbetet.²⁹ Projektledaren förklarar att det som står i examensarbetet inte helt stämmer överens med det hon tror. Hon menar att delar av projektet kommer att leva kvar. Den del av projektet hon tror kommer att vara svårt att upprätthålla är den kontinuerliga handledningen av en utomstående. Om den delen ska bevaras krävs det att rektorerna skickar några pedagoger på en vägledarutbildning liknande den projektledaren gått. De pedagogerna får sedan ta över handledningen. Oavsett om någon pedagog får gå en vägledarutbildning så tror projektledaren att de pedagoger som tagit till sig Vägledande samspel kommer att se till att arbetsgruppen fortsätter att arbeta med metoden. Det finns också en chans att förhållningssättet som de lärt sig i projektet kommer att sprids till andra förskolor om pedagogerna byter arbetsplats.³⁰

I följande avsnitt beskrivs Vägledande samspels ursprung, teoretiska grund, syfte och kursupplägg för att läsaren ska få fördjupad förståelse av vad projektet handlar om. Därefter redovisas tidigare utvärderingar och studier om vad tillämpandet av Vägledande samspel kan leda till.

Vad är Vägledande samspel?

Vägledande samspel är ett hälsofrämjande samspelsprogram anpassat för barn i alla åldrar.³¹ I utbildningen lärs inte en metod ut utan snarare ett förhållningssätt där lyhördhet är en viktig komponent.³² Programmet finns i ett flertal länder och går generellt under beteckningen ICDP som är en förkortning av International Child Development Programme.³³ Professor Karsten Hundeide och Henning Rye vid Oslos universitet utarbetade programmet 1985.³⁴ Sju år senare registrerades stiftelsen ICDP i Norge. *Genom ICDP har ett internationellt nätverk av experter som arbetar med psykosociala omsorgs- och undervisningsprogram utvecklats.*³⁵ År 1999 infördes Vägledande samspel i Sverige. Professor Henning Rye kom till Sverige under det året och utbildade den första gruppen vägledare. Året därefter utbildade sig 13 av dessa vägledare till ICDP-handledare. Dessa personer arbetar inom barnhälsovård, förskola, skola och socialtjänst. I oktober det året blev Stiftelsen ICDP Sweden registrerad hos Länsstyrelsen i Stockholm. Stiftelsens ändamål är att introducera Vägledande samspel i Sverige och verka för spridning och vidareutveckling av programmet. Stiftelsen anordnar utbildningar och seminarier.³⁶

---

²⁹ Claesson och Forsgren, 2010

³⁰ Projektledare, skriftlig information 2011-06-28

³¹ <http://www.icdp.se/114.aspx> 2009-09-10

³² Svensson, Lindberg och von Zweigbergk, 2005

³³ <http://www.fhi.se/Handbocker/Uppslagsverk-barn-och-unga/Foraldrastod---spadbarnstid/> 2009-09-10

³⁴ <http://www.icdp.se/114.aspx> 2009-09-10 och <http://www.icdp.info/about.html> 2010-08-26

³⁵ Svensson, Lindberg och von Zweigbergk, 2005, sid. 20

³⁶ http://www.icdp.se/verksamhets_berattelse.aspx 2011-02-28

Det ursprungliga syftet med Vägledande samspel var att ge stöd och vägledning till föräldrar i samspelssituationer med sina barn.³⁷ Genom åren har programmet utvecklats och anpassats för användning i bland annat förskola, skola och socialtjänst.³⁸ Huvudsyftet med Vägledande samspel i skolan är att främja ett positivt samspel mellan lärare och elever och därigenom stärka elevernas självkänsla och underlätta deras inläring. Programmet syftar även till att stärka lärarna i deras yrkesroll och förbättra deras arbetssituation.³⁹ Den teoretiska basen för programmet är utvecklingspsykologi om inläring, emotioner och samspel. De dominerande teoretikerna och forskarna är Bowlby, Ainsworth, Stern och Vygotsky.⁴⁰ En annan viktig del i Vägledande samspel är FN:s konvention om barns rättigheter. Niss och Söderström menar att tillämpandet av Vägledande samspel är ett sätt att förverkliga intentionerna i barnkonventionen.⁴¹

Utbildningen i Vägledande samspel syftar till att aktivera förmågor som de vuxna redan besitter snarare än att lära ut nya färdigheter. En viktig del i programmet är att ge deltagarna insikt i att barnet har egen kompetens och ger uttryck för egna avsikter, känslor och önskningar. Genomgående i programmet är att ha fokus på barnens tillgångar istället för brister. Utöver samspelet mellan pedagog och barn behandlas även samspelet mellan kollegor i ett arbetslag, mellan barn i en barngrupp och mellan pedagoger och föräldrar. Under utbildningen arbetar deltagarna med att öka medvetenheten om hur de bemöter barnen. Metodiskt innebär det till exempel att göra videoinspelningar i arbetet med barnen som sedan ligger till grund för reflektion och samtal.⁴²

Centralt i arbetet med Vägledande samspel är åtta samspelsteman. De olika temana beskriver olika aspekter av vad ett gott samspel anses bestå av.⁴³ Ämnena utgår från forskning om samspelets möjligheter och den känslomässiga kommunikationens betydelse för den sociala och kognitiva utvecklingen.⁴⁴ Med hjälp av samspelsteman utvecklas de vuxnas lyhördhet och känslighet för barnens behov.⁴⁵ Dessa teman är indelade i tre typer av dialoger som är avgörande för barnens emotionella och kognitiva utveckling. De tre dialogerna är: den emotionella, den stödjande och utvidgande, och den reglerande. Den *emotionella dialogen* är grundläggande för hela barnets utveckling och är avgörande för all annan dialog.⁴⁶ De väsentligaste komponenterna i den emotionella dialogen är att de vuxna visar barnen positiv uppskattning, följsamhet och uppmuntran.⁴⁷ De mindre barnen behöver också få fysisk kontakt för att bli bekräftade. Den här typen av dialog kräver att de vuxna är lyhörda och uppmärksamma på barnens behov. Den *stödjande och utvidgande dialogen* handlar om att de vuxna stödjer och vägleder barnen i deras försök att skapa mening i vardagsupplevelser och förståelse för svåra situationer.⁴⁸ Detta sker genom att den vuxne med engagemang och entusiasm är med i utforskandet av barnets värld och hjälper barnet att koncentrera sin uppmärksamhet så att båda tar del av samma händelse.⁴⁹ Den här dialogen är

---

³⁷ <http://www.icdp.se/114.aspx> 2009-09-10

³⁸ Lindström, 2006

³⁹ Svensson, Lindberg och von Zweigbergk, 2005

⁴⁰ Sundelin, 2009

⁴¹ <http://www.forskoleforum.se/article.asp?contentID=460> 2011-05-18

⁴² Svensson, Lindberg och von Zweigbergk, 2005

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Bremberg, 2004

⁴⁵ <http://www.icdp.se/commonfiles/files/142.pdf> 2009-12-14

⁴⁶ <http://www.icdp.se/commonfiles/files/146.pdf> 2009-12-14

⁴⁷ Sundelin, 2009

⁴⁸ <http://www.icdp.se/commonfiles/files/146.pdf> 2009-12-14

⁴⁹ Ahlbin, 2008

avgörande för barnens sociala, språkliga och kognitiva utveckling. Den *reglerande dialogen* handlar om att de vuxna hjälper och stödjer barnen att utöva självkontroll och att hjälpa barnen att steg för steg lösa utmanande uppgifter.⁵⁰ Detta ger barnen förutsättningar för planering och positiv gränssättning.⁵¹

I utbildningen används sju principer för att öka lyhördsenheten bland deltagarna. Dessa principer handlar bland annat om att eftersträva en god och tillitsfull kontakt, göra positiva omdefinieringar av barnet, följa de åtta samspelsteman och uppmuntra deltagarna i det de redan gör bra. Aktiviteter för att öka lyhördsenheten hos pedagoger i förskolan sker bland annat genom övningar där positiva sidor hos barnen uppmärksammas, genom diskussioner om hur de kan omsätta samspelsteman i vardagen och genom analys av samspelssituationer.⁵² Målet med användandet av Vägledande samspel är att samarbetsviljan hos barnen ska öka genom den vuxnes förändrade bemötande.⁵³

Grundaren av Vägledande samspel beskriver, enligt Ahlbin, sju aspekter som krävs för att möjliggöra implementering av programmet. Stöd från beslutsfattare är en viktig del i att göra implementeringen genomförbar. Det behöver också finnas tillräckligt med tid att arbeta med Vägledande samspel och en vilja och ett intresse hos deltagarna att genomgå programmet. Det är även väsentligt att upprätta en plan för de uppgifter som ska genomföras. Den omfattning deltagarna använder sig av principerna som finns inom Vägledande samspel, till exempel lyhördsenhet och omdefiniering, är också av betydelse. Därtill är det viktigt att skapa utrymme för samspel genom förändring av vardagsrutinerna. Den sista aspekten handlar om att utarbeta en plan för uppföljning och uppmuntran.⁵⁴

Tidigare utvärderingar och studier av Vägledande samspel

Resultaten från de första åtta utvärderingarna av ICDP finns sammanfattade i en skrift av Hundeide (2000). Av den sammanfattningen framgår, enligt Sundelin, att samspelet och den emotionella kontakten mellan vuxna och barn förbättrades till följd av utbildningen i ICDP.⁵⁵ Det finns också två kontrollerade utvärderingar som är gjorda i Norge. I dessa studier påvisas effekter på föräldrarnas känslighet för barnens signaler.⁵⁶

På senare tid har flera andra utvärderingar av Vägledande samspel tillkommit. Målgrupperna har, enligt Sundelin, huvudsakligen varit barnhälsovård, förskola eller skola. Sammantaget kan sägas att upplägg och ambitionsnivå skiljer sig mellan utvärderingarna men att det finns vissa återkommande aspekter i dessa studier. Det finns bland annat flera exempel på utvärderingar (se Hundeide, 2000; Hundeide, 2002; Blaehr, 2002; Andersson Sobotka, Gustafsson och Zetterberg, 2002) som tar upp

---

⁵⁰ <http://www.icdp.se/commonfiles/files/146.pdf> 2009-12-14

⁵¹ Sundelin, 2009

⁵² Ahlbin, 2008

⁵³ Sundelin, 2009

⁵⁴ Ahlbin, 2008

⁵⁵ Sundelin, 2009

⁵⁶ Bremberg, 2004

ett förändrat bemötande/förhållningssätt och ett förbättrat samspel i relation till barnen.⁵⁷ Även en utvärdering som är gjord i Angola visar att samspelet mellan lärare och elever kan förbättras genom användandet av Vägledande samspel. Ett annat resultat i den utvärderingen är att eleverna blev mindre rädda för lärarna.⁵⁸ Pedagogerna i Sundelins utvärdering uppgav att de alltid hade tänkt, och en del även handlat, i enlighet med det tillvägagångssätt som används inom Vägledande samspel. Under utbildningen blev emellertid majoriteten av pedagogerna medvetna om att de inte alltid handlade efter sina normer. En aspekt som framkom under intervjuerna var avsaknaden av konkreta verktyg under lärarutbildningen. Flera av pedagogerna uppgav att de genom Vägledande samspel hade fått de verktyg som de saknat för att komma närmare sina ideal. De hade exempelvis fått förstärkta verktyg i analyserandet av samspel. Vidare hade de fått mer energi och motivation att ge barnen uppmärksamhet och uppmuntran. En annan vanlig effekt var att pedagogerna tänkte på barnens negativa beteende på ett annat och mer utforskande sätt än de gjort tidigare. Därtill nämnde några av pedagogerna att de numera använde sig av positiv gränssättning istället för utskällning.⁵⁹ I Ahlbins uppsats framkommer det liksom i föregående utvärdering att pedagogerna ansåg att förhållningssättet som Vägledande samspel förespråkar är självklara kriterier för hur en pedagog ska förhålla sig till barn, även om inte alla uppfyller kriterierna. Majoriteten av pedagogerna var övertygade om att användandet av Vägledande samspel medför bra relationer och minskade konflikter.⁶⁰ Även Lindströms uppsats visar att Vägledande samspel kan leda till att barnen får mer bekräftelse av pedagogerna.⁶¹

Pedagogerna i Jonåker och Hägers uppsats uppgav att de hade börjat fokusera på barnens positiva egenskaper och såg barnens förmågor på ett annat sätt än tidigare.⁶² Svensson, Lindberg och von Zweigbergks utvärdering visar på liknande resultat. De utbildningsansvariga lärarna uppgav att lärarna på skolan hade förändrat sin syn på eleverna efter införandet av Vägledande samspel. Ett exempel var att lärarna inledningsvis hade fokuserat på problem och hinder för utveckling hos eleverna. Under årets gång hade lärarna i allt högre omfattning benämnt elevernas tillgångar, färdigheter och möjligheter.⁶³

I Hundeidens (2002) och Lindströms (2006) utvärderingar konstateras att programmet kan bidra till kompetensutveckling. Mer preciserat leder det till ökad medvetenhet om samspelsmönster, rollen som pedagog och hur barnen fungerar.⁶⁴ Likaså kan Vägledande samspel ge bekräftelse i det pedagogiska arbetet, stärka pedagogerna i deras yrkesroll och ge dem ord för sitt handlande.⁶⁵ Därtill kan utbildningen leda till att pedagogerna oftare reflekterar över sitt eget förhållningssätt och vågar ge varandra både positiv och konstruktiv kritik.⁶⁶ I Ahlbins uppsats uttryckte majoriteten av pedagogerna farhågor om att arbetet med Vägledande samspel kommer att öka arbetsbelastningen.⁶⁷

---

⁵⁷ Sundelin, 2009

⁵⁸ Ahlbin, 2008

⁵⁹ Sundelin, 2009

⁶⁰ Ahlbin, 2008

⁶¹ Lindström, 2006

⁶² Jonåker och Häger, 2008

⁶³ Svensson, Lindberg och von Zweigbergk, 2005

⁶⁴ Sundelin, 2009

⁶⁵ Lindström, 2006 och Sundelin, 2009

⁶⁶ Jonåker och Häger, 2008

⁶⁷ Ahlbin, 2008

Berggren har genomfört en kontrollerad utvärdering i sex skolor i Västerviks kommun, tre av de skolorna använde sig av Vägledande samspel. Utvärderingsresultaten visar att lärarna upplevde en förbättring av arbetsmiljö och trivsel i skolan efter införandet av Vägledande samspel. Dessutom var stämningen i klasserna generellt bättre i de skolor som använde sig av Vägledande samspel än bland de andra skolorna.⁶⁸ Lärarna i Angola upplevde också att användningen av Vägledande samspel påverkade atmosfären i klassrummet på ett positivt sätt.⁶⁹

I de utvärderingar som finns sammanfattade i Hundeides (2000) skrift påträffas inga direkta undersökningar av effekter på barnen men indirekta uppgifter visar på positiva förändringar.⁷⁰

Ett pilotprojekt genomfördes i en skola i Stockholm mellan 2001-2003. Svensson, Lindberg och von Zweigbergks utvärdering av pilotprojektet bygger bland annat på enkäter som skickades ut till eleverna vid tre tillfällen. Den första enkäten skickades ut vid terminsstarten i årskurs sex. De två följande enkäterna skickades ut vid terminsstarten och terminsavslutet i årskurs sju. Enkätssammanställningen visar att förekomsten av symtom på oro, depression och aggressivitet inte ökade lika mycket i de klasser där Vägledande samspel tillämpades jämfört med de övriga klasserna. Detta tyder på att programmet kan ha förebyggande effekt vad gäller förekomst av symtom på psykisk ohälsa. Men det finns begränsningar i utvärderingen och det gör att utvärderarna inte vill dra några slutsatser kring eventuella hälsofrämjande effekter av programmet.⁷¹ Resultaten av en skolstudie som är gjord i Västervik visar liksom föregående utvärdering på att användning av Vägledande samspel i skolan kan bidra till minskad förekomst av oro, depression och aggressivitet.⁷²

Pedagogerna i Ahlbins uppsats ansåg att det förhållningssätt som Vägledande samspel förespråkar kan bidra till att samarbetet mellan barnen förbättras och antalet konflikter minskar.⁷³ Likaså kan inlärningsförmågan förbättras. Berggren jämförde i sin utvärdering de nationella proven år 2000, innan Vägledande samspel hade införts, med år 2005 i årskurs 5 och årskurs 9. Resultaten på de nationella proven förbättrades i såväl årskurs 5 som årskurs 9 i de skolor som hade infört Vägledande samspel. Medan eleverna i kontrollskolorna fick något sämre resultat på de nationella proven vid det andra mättillfället än vid det första.⁷⁴ Även utvärderingen som är gjord i Angola visar, enligt Ahlbin, att skolprestationerna kan förbättras som en följd av användningen av Vägledande samspel. Resultaten av Ahlbins egen uppsats tyder precis som föregående studier på att Vägledande samspel kan inverka positivt på barnens prestationer, arbetsglädje och resultat.⁷⁵

---

⁶⁸ Psykologtidningen, nr. 13/2008

⁶⁹ Ahlbin, 2008

⁷⁰ Sundelin, 2009

⁷¹ Svensson, Lindberg och von Zweigbergk, 2005

⁷² Sundelin, 2009

⁷³ Ahlbin, 2008

⁷⁴ Psykologtidningen, nr. 13/2008

⁷⁵ Ahlbin, 2008

Dokumentationsuppdraget

Varför och för vem görs studien?

I läroplanen för förskolan står det att förskolans kvalitet kontinuerligt och systematiskt ska dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas. Syftet med att utvärdera förskolans arbete ska vara att få kunskap om hur förskolans innehåll och genomförande kan utvecklas så att varje barn ges bästa möjliga förutsättningar för utveckling och lärande. Det handlar ytterst om att utveckla bättre arbetsprocesser, kunna bedöma om arbetet sker i enlighet med målen och undersöka vilka åtgärder som behöver vidtas för att förbättra förutsättningarna för barnen att lära, utvecklas, känna sig trygga och ha roligt i förskolan. Resultaten av dokumentationer, uppföljningar och utvärderingar ska användas för att utveckla förskolans kvalitet och därmed barnens möjligheter till utveckling och lärande.⁷⁶ Utifrån detta och genom samtal med projektledaren bedömer utvärderaren att det bakomliggande motivet till att studera projektet Vägledande samspel mellan pedagoger och barn är att bedöma om den handledning som specialpedagogen gav personalgrupperna i Vägledande samspel är ett bra sätt att nyttja en specialpedagog och om metoden är värd att arbeta vidare med. Skälet är också att utreda om Vägledande samspel bör vara en gemensam värdegrund i kommunens alla förskolor. Den här studien riktas främst till ledningen inom för- och grundskolan. Vidare är den avsedd för pedagogerna och rektorerna som ingick i projektet.

Vad ska studeras?

Studiens syfte är att utifrån rektorernas och projektledarens perspektiv belysa vilken användbarhet, användning och nytta projektet Vägledande samspel kan ha inom förskolorna i Umeå kommun. Rektorernas och projektledarens perspektiv kommer att kompletteras med tre personalgruppers upplevelse av projektet.

1. Är Vägledande samspel användbart inom förskolan?
2. Vilken användning och nytta har förskolorna haft av projektet Vägledande samspel?
3. Hur har förskolorna tänkt arbeta vidare med Vägledande samspel?

Av vem görs studien?

Utvärderingar kan genomföras både externt och internt. Det finns såväl för- som nackdelar med interna och externa utvärderingsresurser. Valet av vem som ska genomföra en utvärdering faller

---

⁷⁶ Läroplan för förskolan Lpfö 98

vanligtvis tillbaka på syftet.⁷⁷ Det som ska studeras i det här fallet är om projektet Vägledande samspel mellan pedagoger och barn kan vara användbart och betydelsefullt i förskolan i Umeå kommun. Syftet är med andra ord kontrollerande och därmed är en extern utvärderingsresurs att föredra.⁷⁸ UFFE är den enhet som fick förfrågan att genomföra dokumentationen av det här projektet och vi är externa i förhållande till förskolan. Dokumentationsuppdraget tilldelades Camilla Nilsson på UFFE eftersom hon redan var insatt i programmet Vägledande samspel. Tidigare under hösten 2010 sökte och sammanställde hon information om Vägledande samspel och vilka effekter tidigare utvärderingar visar att programmet kan ha.

Hur genomfördes studien?

Dokumentationsarbetet hade sin början i en träff med projektledaren. På träffen kom projektledaren, forskningschefen på UFFE och utvärderaren överens om vilken inriktning studien skulle ha. Valet av intervjupersoner bestämdes också, alla rektorer som ingick i projektet skulle få uttala sig om projektets användbarhet och betydelse. Valet av intervjupersoner hade sin grund i att projektet redan studerades ur pedagogernas synvinkel av två specialpedagogstudenter och därmed var det mer intressant att lyfta fram rektorernas perspektiv. Specialpedagogstudenternas intervjumaterial kommer att användas i den här studien som ett komplement till intervjuerna med rektorerna för att få fler perspektiv på projektet. Vid ett senare tillfälle beslutades det att även projektledarens perspektiv skulle belysas genom en reflekterande intervju.

Efter planeringsmötet satte utvärderaren in sig i projektet genom att läsa igenom ansökningarna om medel från TILDA och de skriftliga sammanfattningarna från handledningsträffarna som hade genomförts under hösten 2010. Nästa steg i arbetet var att utforma intervjufrågor (se bilaga 1) utifrån det som framkom i de tidigare litteraturstudierna och i de skriftliga sammanfattningarna. Projektledaren involverades i studien genom att hon fick ge synpunkter på intervjufrågorna. Medan utvärderaren satte sig in i projektet tog projektledaren kontakt med de tre rektorer som ingick i projektet för att höra om de ville ställa upp på en intervju.

När intervjufrågorna var klara kontaktade utvärderaren rektorerna via telefon för att boka in intervjutider. Därefter skickade utvärderaren ett e-mail till rektorerna med intervjufrågorna för att de skulle ha möjlighet att fundera över svaren innan intervjun. Rektorerna fick välja tid och plats för intervjun. En av rektorerna valde att komma till utvärderarens arbetsplats. De två andra intervjuerna genomfördes på rektorernas arbetsplats. Alla tre intervjuer genomfördes i början av år 2011, vid den tidpunkten hade projektet pågått i drygt tre terminer.

Under studiens gång uppkom det att det var nödvändigt att även intervjua projektledaren om bakgrunden till projektet och dess upplägg. Utvärderaren skrev intervjufrågor (se bilaga 2) och kom därefter överens med projektledaren om att intervjun skulle genomföras på utvärderarens arbetsplats 2011-03-09. Utöver den intervjun har projektledaren skickat skriftlig information om projektet följande datum: 2010-11-14, 2010-12-06, 2011-01-17 och 2011-03-25.

---

⁷⁷ Sandberg och Faugert, 2007

⁷⁸ Karlsson, 1999

Intervjuerna skrevs först ut ordagrant, därefter skickades de till uppdragsgivaren. När hon läste igenom dem började hon att undra vilken nytta och användning rektorerna hade haft av de sammanfattningar som hon skrev efter varje handledningstillfälle. Med anledning av detta framförde hon ett önskemål om att intervjuerna med rektorerna skulle kompletteras med frågor om sammanfattningarna. Till följd av det skickade utvärderaren ut en förfrågan till rektorerna om att få ett skriftligt svar på vilken nytta de hade av sammanfattningarna och hur de använde dem.

Därefter bearbetades och formulerades de ordagranna intervjuutskriften till en löpande text. Talspråket översattes till skriftspråk. I vissa fall har det gjorts koncentreringsav uttalandena. Detta är ett förfaringssätt som Kvale (1997) förespråkar när utskriftens syfte är att ge ett allmänt intryck av intervjupersonernas åsikter. Intervjuutskriften innehåller några illustrativa citat för att läsarna ska få ta del av hur intervjupersonerna uttryckte sig. Den utskrivna texten har delats in i rubriker i syfte att få ett mer överskådligt och lättarbetat material. Vidare har identifierande drag förändrats. Rektorernas namn är fiktiva och förskolepersonalens arbetsplats kallas alltid för förskoleavdelning oavsett om det rör sig om det eller om det handlar om en dagbarnvårdargrupp.

När intervjuerna sammanfattats fick intervjupersonerna läsa igenom det och vid behov ändra i texten. Därefter fick projektledaren ta del av intervjusammanfattningarna. Då hon läst igenom dem kom hon och utvärderaren överens om att de skulle träffas för en intervju 2011-05-18. I intervjun fick hon reflektera kring vilka faktorer hon tror främjar användning av Vägledande samspel och vilken faktiskt användning och nytta förskolorna har haft av projektet. Hon fick även berätta hur hon tror att förskolorna kommer att arbeta vidare med Vägledande samspel. Efter intervjun kom projektledaren på att hon inte berättat allt hon ville få fram och skickade därför en skriftlig komplettering 2011-05-19. När intervjun var sammanfattad läste projektledaren igenom den och gjorde ändringar och kompletteringar.

Vad bedömdes studiens resultat mot?

Studiens resultat värderades gentemot projektets målsättning (se sid. 3-4) och jämfördes med resultat från tidigare utvärderingar och studier (se sid. 9-11). Vidare bedömdes resultaten mot förskolans läroplan och Skolverkets allmänna råd för kvalitet i förskolan (se sid. 15-17).

Tolkningsram

Inledning

Förskolan styrs av skollagen (2:a kapitlet) och förskolans läroplan (Lpfö 98). Dessutom har Skolverket utfärdat allmänna råd för kvalitet i förskolan.⁷⁹ De allmänna råden baseras på bestämmelser i skollag, förskolans läroplan och det barnperspektiv som finns i FN:s konvention om barns rättigheter.⁸⁰ I barnkonventionen finns fyra huvudprinciper som handlar om att alla barn har samma rättigheter och lika värde. Alla åtgärder som berör barn ska utgå från barnets bästa. Barnen har också rätt att utvecklas fysiskt, andligt, moraliskt, psykiskt och socialt. Vidare har de rätt att få sina åsikter beaktade i frågor som rör dem själva.⁸¹ De allmänna råden utgår även från forskning och beprövad erfarenhet.⁸² I följande avsnitt beskrivs förskolans uppdrag och värdegrund utifrån förskolans läroplan och Skolverkets allmänna råd.

Förskolans värdegrund och uppdrag

Innebörden av förskolans uppdrag är att ge barnen insikt i vårt samhälles gemensamma normer och grundläggande demokratiska värderingar. Samtidigt ska förskolan främja barnens förståelse för sig själva och sin omvärld. Genom de vuxnas förhållningssätt får barnen förståelse, respekt och lär sig handla efter de rättigheter och skyldigheter som gäller i samhället. Ett exempel på hur barn får förståelse för demokratiska processer är när de vuxna lyssnar till och respekterar det barnen säger och sedan uppmärksammar dem på att deras åsikter får betydelse för skeendena i förskolan.⁸³

Verksamheten i förskolan ska präglas av omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande. Personalen ska ta hänsyn till barnens olika förutsättningar och behov. I samarbete med föräldrarna ska personalen verka för att varje barn får möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar. Vidare ska varje barn få sina behov respekterade och tillgodosedda. De barn som är i behov av mer stöd än andra ska få detta. Personalens förmåga att samspela med barnen och få föräldrarnas förtroende är viktigt.⁸⁴

Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att fungera både enskilt och i grupp. Pedagogerna ska stimulera och stödja barnens sociala utveckling, både vad gäller samspel, konflikthantering, konfliktbearbetning och att reda ut missförstånd. Förskolan ska också sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter. Vidare ska pedagogerna

⁷⁹ <http://www.skolverket.se/sb/d/2406/a/23558> 2011-02-24

⁸⁰ Skolverkets allmänna råd, 2005

⁸¹ <http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=55#> 2011-05-19

⁸² Skolverkets allmänna råd, 2005

⁸³ Skolverkets allmänna råd, 2005

⁸⁴ Läroplan för förskolan Lpfö 98

främja och stärka barnens förmåga till förståelse, medkänsla, inlevelse, hänsynstagande och omtanke om andra.⁸⁵ Barnen ska också efter sin förmåga lära sig att ta ansvar för sina handlingar.⁸⁶ Verksamheten syftar även till att utveckla barnens öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt. Alla barn ska få uppleva sitt eget värde, de ska få uppleva den tillfredsställelse det innebär att göra framsteg, övervinna svårigheter och vara en tillgång i gruppen.⁸⁷

Den pedagogiska verksamheten ska genomföras så att den stimulerar och utmanar en allsidig utveckling och lärande hos barnen. Verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan ska erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. I förskolan ska barnen möta vuxna som ser deras möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen. Vidare ska flickor och pojkar ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar. Personalen ska också uppmuntra och vägleda barnen i deras aktivitet, företagsamhet, kreativitet, utforskande, intresse, nyfikenhet, lust och vilja att lära. Därigenom får barnen ökad kompetens. De utvecklar också nya färdigheter, erfarenheter, kunskaper och insikter. Personalen ska också ge barnen stöd att utveckla sin identitet, självförståelse, självförtroende och självständighet. Varje barn ska också ges möjlighet att bilda egna uppfattningar och göra val utifrån de egna förutsättningarna. På så vis grundläggs och växer känslan av delaktighet och tilltron till den egna förmågan.⁸⁸

Kompetensutveckling och reflektion

Detta avsnitt handlar om de allmänna råd Skolverket ger kommunen angående hur de bör gå tillväga för att bevara och utveckla kvaliteten i förskolan. Skolverket menar att kvaliteten i förskolan bevaras och utvecklas genom att kommunen aktivt arbetar med kompetensutveckling. De framhåller även att kommunen fortlöpande behöver kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet i nära samarbete med förskolans ledning och personal för att kunna tillhandahålla rätt kompetensutveckling i förhållande till förskolans uppdrag. En långsiktig och hållbar kvalitetsutveckling i förskoleverksamheten förutsätter också att planeringen av kompetensutvecklingsinsatser utgår från såväl utvärderingsresultat som aktuella teorier om exempelvis vad som stödjer barns utveckling och lärande.⁸⁹

Ett sätt att öka medvetenheten om det egna arbetet är att dokumentera, synliggöra och reflektera över förskolans processer och på det sättet fånga i vilka situationer barn lär, utvecklas och mår bra. Det är viktigt att dokumentations- och reflektionsarbetet ses som en del i det dagliga arbetet med barnen och inte något som ligger vid sidan om.⁹⁰

En förutsättning för ett gott samarbete inom en personalgrupp är att de utvecklar gemensamma värderingar och en samsyn på barns utveckling och lärande utifrån uppsatta mål. För att lyckas med

---

⁸⁵ Läroplan för förskolan Lpfö 98

⁸⁶ Skolverkets allmänna råd, 2005

⁸⁷ Läroplan för förskolan Lpfö 98

⁸⁸ Läroplan för förskolan Lpfö 98

⁸⁹ Skolverkets allmänna råd, 2005

⁹⁰ Skolverkets allmänna råd, 2005

det krävs, enligt Skolverket (2005), stöd och gemensam tid för att reflektera över sitt arbete och hur det kan utvecklas. Det är också viktigt att personalen fortlöpande diskuterar och reflekterar kring sin egen betydelse som förebild och hur de genom sitt förhållningssätt och agerande i vardagliga situationer påverkar barns fostran, utveckling, lärande och värderingar. Pedagogerna behöver också reflektera kring sin egen syn på barn i jämförelse med läroplanens kunskapssyn och resonera över hur detta kommer till uttryck i det praktiska arbetet.⁹¹

---

⁹¹ Skolverkets allmänna råd, 2005

Omdömen om projektet **Vägledande samspel**

Inledning

I det här kapitlet presenteras de tre rektorernas berättelse om hur de upplever att situationen var på förskolorna innan projektet och vilken användning och betydelse de tycker att projektet har för de förskoleavdelningar som deltar. Rektorerna kommer i den här rapporten att kallas för Annika, Birgitta och Caroline. Efter deras berättelse presenteras pedagogernas upplevelse av projektet och vad de lärt sig genom sitt deltagande. Materialet om pedagogerna är hämtat från Claessons och Forsgrens (2010) examensarbete. Kapitlet avslutas med en redovisning av den reflekterande intervjun som genomfördes med projektledaren.

Annikas berättelse

Bakgrund

Under höstterminen 2010 hade Annika fem förskoleavdelningar som ingick i projektet. Avdelningarna kom med i projektet vid olika tidpunkter. Strax innan intervjutillfället hade ytterligare en avdelning börjat i projektet. Annika är den ende av rektorerna som var anställd innan projektet *Väglett upptäckande kring den egna yrkespraktiken* drog i gång.

Innan projektet påbörjades rådgjorde Annika med projektledaren om vilka förskoleavdelningar som skulle vara med. De personalgrupper som de visste behövde stöd att hitta nya arbetssätt var de första som fick börja i projektet. Det var särskilt på en förskoleavdelning som det fanns och fortfarande finns många barn som har särskilda behov. Innan den avdelningen började i projektet var det turbulent i deras barngrupp. Många gånger var det svårt för förskolepedagogerna att veta hur de skulle handskas med den barngruppen.

Annikas kännedom om projektet **Vägledande samspel**

När Annika ska beskriva vad **Vägledande samspel** är brukar hon säga att det är ett sätt att se på mig själv i förhållande till andra. Det innebär att jag ska titta lika mycket på min egen betydelse för vad som händer med barnet eller föräldrarna som på någonting annat. Jag får vända blicken mot mig själv, se vilken miljö jag och mina kollegor har skapat runt barnet eller barngruppen istället för att lägga skulden för barnens beteende på till exempel föräldrarna. Vidare får jag träna mig att anpassa mitt eget sätt att vara.

Varje gång en ny personalgrupp börjat i projektet har Annika varit med vid första handledningstillfället. Information om vad som händer i de olika personalgrupperna har hon främst fått genom de sammanfattningar som projektledaren skickat till henne. Utöver det har hon vid något enstaka tillfälle varit med under en handledningsträff med anledning av att hon känt behov av att få höra mer kring hur personalgruppen tänker.

Annikas tankar kring projektet Vägledande samspel

Annika har bara hört positiva omdömen om projektet från pedagogerna som är med. De har hållit fram att de genom projektet fått redskap att utföra arbetet på ett bättre sätt än de gjorde tidigare. När Annika samtalat med projektledaren har hon fått bekräftat att projektet gett märkbara förändringar i pedagogernas sätt att se på sin omgivning.

Projektets upplägg med handledning, litteraturstudier, observationer och reflektioner är något som Annika tror skulle bli belastande om de komponenterna skulle bli bestående inslag i arbetet. Nu ser hon projektet som en kurs där pedagogerna får lära sig ett förhållningssätt. *Och då behövs det liksom en massiv insats under den tiden så att man kommer in i det hela och liksom får fördjupa och förankra det på något sätt i sig själv.* Större delen av hemuppgifterna har pedagogerna kunnat göra på arbetstid.

Annika lyfter också fram att en förutsättning för att hela arbetslaget ska kunna delta vid handledningstillfällena är att de hjälper varandra mellan avdelningarna. All personal tycker att handledningen är så viktig att de vill ställa upp för varandra mellan avdelningarna trots den ökade arbetsbelastningen.

Personalen använder de verktyg som de fått i handledningen mer eller mindre hela tiden. När de har funderat över något har de gått tillbaka till litteraturen. De har både hänvisat varandra och diskuterat tillsammans utifrån litteraturen. Annika tror att personalens övande, diskuterande och förvärvande av positiva erfarenheter så småningom leder till att det blir ett bestående arbetssätt. *Kanske, till slut, tror jag, att det blir någonting man gör omedvetet också för att man lär sig att det här är ett framgångsrikt sätt att vara mot barn.* Samtidigt påpekar Annika att de egentligen inte vet hur befäst det här arbetssättet är bland personalen. Hon har en farhåga att allt kommer att rinna ut i sanden om det inte blir ett fortsatt samarbete med projektledaren.

Annika lyfter också upp att det kan ta olika lång tid för deltagarna i projektet att anamma det här sättet att se på sig själv. Deltagarna kan då komma i otakt med varandra och det kan bli ett hinder i handledningen. I övrigt kan hon inte se några hinder i arbetet med metoden.

Den stora möjligheten med att använda Vägledande samspel är, enligt Annika, att den ger personalen förutsättningar att se barnen som den de är och därtill lär de sig att bemöta barnen på ett bättre sätt. Dessutom kan arbetet med Vägledande samspel göra att personalen blir bättre på att samtala med föräldrarna och det i sin tur kan göra att det blir bättre för barnen på hemmaplan. Utöver det kan arbetet med Vägledande samspel göra att personalen börjar bete sig bättre gentemot varandra.

Annika berättar därefter vad användandet av Vägledande samspel har haft för märkbar betydelse på förskoleavdelningarna inom hennes rektorsområde. Det hon sett är att personalen utvecklat en positivare syn på barnen och agerar gentemot dem på ett bättre sätt. Det i sin tur kan påverka hela barngruppen på ett positivt sätt. Annika menar att när ett barn får sina behov tillfredsställda behöver de inte agera utåt och då blir det lugnare i barngruppen. Inom personalgruppen har användandet av Vägledande samspel medfört att personalen blivit bättre på att lyssna på varandra. En oväntad konsekvens av projektet är att sammanhållning mellan avdelningarna blivit bättre. Annika tror att den förbättrade sammanhållningen är ett resultat av att avdelningarna hjälpt varandra med barnomsorgen under handledningstillfällena och att projektet i stort bidragit till att de fått något gemensamt att prata om. Projektdeltagandet har också resulterat i att personalen känner mindre oro för att föra svåra samtal med föräldrar.

Pedagogernas kännedom om vart de kan hänvisa föräldrar i behov av stöd tror inte Annika har blivit bättre. Hon säger att de redan innan projektet visste vart de kunde anvisa dem. Den enda skillnaden är att de under projektets gång blivit snabbare på att hänvisa föräldrar till olika instanser som kan ge dem stöd. Det positiva som projektet har fört med sig för Annikas egen del är att hon genom de sammanfattningar som projektledaren skickat fått en större inblick i vad som händer på förskoleavdelningarna. Det har även medfört att hon fått en uppfattning om hur personalen tänker och funderar. Därtill har hon genom sammanfattningarna fått vetskap om de överenskommelser arbetslaget slutit. Utifrån den kunskap Annika fick från sammanfattningarna kunde hon ge respons på det personalgruppen arbetade med.

Annikas tankar kring hur de ska arbeta vidare

Annika hoppas att arbetet med Vägledande samspel ska kunna fortgå. *I det bästa av världar så hoppas jag ju att, att vi liksom kan få behålla det här på något sätt. Att vi liksom utvidgar, utökar, permanentar det. Det är ett humant sätt att arbeta.* Det bästa, enligt Annika, vore om de tre rektorer som varit med i projektet kunde anställa projektledaren tillsammans för att arbeta vidare med Vägledande samspel. De lärdomar som personalen fått behöver underhållas, menar Annika. Om rektorerna kunde anställa projektledaren tillsammans skulle hon kunna göra lägesbedömningar på förskoleavdelningarna med jämna mellanrum och finnas som stöd när personalen är i behov av det. Arbetet med barn i behov av extra stöd kommer de att fortsätta att arbeta med som de redan gör. Om de klarar av att möta barnens behov inom förskolan ska de göra det och när de behöver stöd kontaktar de elevhälsan.

Birgittas berättelse

Bakgrund

I samband med att projektet *Väglett upptäckande kring den egna yrkespraktiken* startades upp anställdes Birgitta som rektor. Under höstterminen 2010 var det fem personalgrupper från hennes rektorsområde som deltog i projektet.

När Birgitta valde ut vilka personalgrupper som skulle få vara med i projektet utgick hon från hur situationen såg ut på avdelningarna. De personalgrupper som hon upplevde behövde verktyg för att hantera situationen i barngruppen anmälde hon till projektet. Birgitta beskriver hur situationen såg ut på fyra av dessa avdelningar. I en av grupperna fanns det inte tillräckliga strukturer och rutiner i det pedagogiska arbetet. Personalen samspelade inte så mycket med barnen utan var mer ett praktiskt stöd för dem. En av de andra personalgrupperna hade funderingar kring ett barn som hade svårigheter i det sociala samspelet. Den personalgruppen lade fram ett önskemål till Birgitta om att även den andra avdelningen på förskolan skulle vara med i projektet. Grunden till deras önskemål var att alla pedagoger på den förskolan skulle kunna utbyta tankar med varandra kring bemötande enligt Vägledande samspel. I den fjärde gruppen hade personalen höga ambitioner men de fann inte ett gemensamt sätt att förverkliga dem. I deras barngrupp fanns det och finns fortfarande många barn som har svårigheter med språket, samspelet med andra barn och sitt uppförande. Ett exempel är att några av barnen klättrade på borden.

Birgittas kännedom om projektet Vägledande samspel

Birgitta uppfattar Vägledande samspel som ett verktyg för pedagogiskt ledarskap och vanligt enkelt människoberättigande. Deltagarna får lära sig att hela tiden utgå från det goda och positiva hos barnen.

Den pågående processen på förskoleavdelningarna tar Birgitta del av genom de sammanfattningar av handledningstillfällena som projektledaren skickar till henne. Sammanfattningarna får Birgitta att känna sig delaktig i den process som förskolepersonalen går igenom. *Jag känner att jag är med i dialogen och om jag vill kan jag ringa projektledaren och säga: Du jag ser att ni har pratat om det här och precis det här har jag kanske tänkt också men hur skulle jag kunna, eller jag har tänkt att jag kanske skulle vilja göra så här, visst kan det komplettera det som ni har gjort nu?*

Birgittas tankar kring projektet Vägledande samspel

De personalgrupper som deltar i projektet har olika inställning till Vägledande samspel. Den personalgrupp som blev anmäld med anledning av att den andra avdelningen på förskolan ville det var till en början skeptiska till att arbeta med Vägledande samspel. De såg ingen anledning till att arbeta enligt det sätt som Vägledande samspel förespråkar. Det har gjort att det tagit längre tid för dem att anamma metoden. Den förskoleavdelning som föreslog att den här personalgruppen skulle delta i projektet tycker givetvis att projektet är bra. De menar att projektdeltagandet gett dem ett bättre sätt att tänka och förhålla sig till andra. Birgitta upplever att kunskaperna från kursen blivit en livsstil för dem, de använder dem i alla situationer inte bara i arbetet med barnen. De andra tre grupperna är sugna på att lära sig nya sätt att arbeta med barnen på och de är lyriska över de lärdomar som de fått genom projektet. Däremot är det inte så lätt för dem att implementera det nya arbetssättet.

Personalen har inte haft problem att gå ifrån barngruppen för att göra observationer eftersom projektledaren varit där när de gjort observationerna. Det har varit svårare att få

handledningstillfällena att fungera. *För att det är klart att ibland får man inte tag på vikarier, ibland är det knepigt i gruppen så att det är svårt att täcka upp för varandra.*

Under projektets gång har Birgitta uppmärksammat att pedagogerna som saknat högskoleutbildning haft lättare att falla tillbaka i invanda mönster. De har haft behov av kontinuerligt stöd för att upprätthålla arbetet med Vägledande samspel. En av grupperna som haft behov av ständiga påminnelser har troligtvis inte sett fördelarna med att vara på det sätt som de lärt sig i projektet och dessutom är det stor skillnad mellan det förhållningssättet och deras gamla arbetsätt. Den andra gruppen som haft lätt att trilla tillbaka i inrotade vanor försöker få in Vägledande samspel i sitt sätt att vara genom att filma samspelssituationer och ge varandra konstruktiv kritik. Det har lett till att de blivit mer förtrogna med arbetsättet och har också börjat se på sig själva ur nya perspektiv. Utifrån det Birgitta noterat på förskoleavdelningarna drar hon slutsatsen att utbildningsnivå och inställning till metoden är av betydelse för hur lätt pedagogerna har att använda sig av den utan stöd.

Birgitta kan bara se möjligheter med Vägledande samspel. Hon tror exempelvis att användning av metoden skulle kunna medföra en starkt självkänsla hos barnen. Det skulle också kunna resultera i mindre gnäll, förbättrad dialog och färre konflikter mellan personalen. Birgitta lyfter också upp att när dialogen blir bättre kan personalen ta upp och prata om fler saker, det i sin tur gör att det blir lättare att förändra och förbättra.

Det sätt som projektledaren arbetat på, upplever Birgitta, är ett bra stöd för deras pedagogiska arbete och ledarskap. Den märkbara betydelse som användandet av Vägledande samspel har på förskoleavdelningarna inom hennes rektorsområde är bland annat att pedagogerna blivit mer inkännande än tidigare. De sätter också allt oftare fokus på sig själva och sitt agerande istället för på barnens beteende. Därtill funderar de oftare över hur de kan förhålla sig till barnen för att påverka dem i en positiv riktning. Vidare har samarbetet i flera av personalgrupperna underlättats till följd av den överenskommelse som de slöt vid första handledningstillfället. Om någon inte följer överenskommelsen kan de andra hänvisa till den. Projektet har också gett personalen chans att förbättra sin självkänedom. Birgitta har märkt att de som fått bättre självkänedom också blivit bättre på att kommunicera. De har blivit öppnare, ärligare och vänligare både mot varandra och mot barnen.

Birgitta har uppmärksammat att deltagandet i projektet också lett till att pedagogerna blivit tryggare i att föra svåra samtal med föräldrarna. I de samtal som varit extra svåra har projektledaren varit med och det tycker Birgitta är bra eftersom det gett pedagogerna exempel på hur de kan gå tillväga framöver. Pedagogerna har också blivit bättre på att respektera föräldrarna trots meningsskiljaktigheter. Denna förändring syns genom att de inte längre försöker övertyga föräldrarna att de har rätt istället beskriver de situationen kring barnet och hur den förändrats när de bemött barnet på ett annat sätt. Därefter försöker de tillsammans med föräldrarna att finna lösningar för hur de kan hjälpa barnet. Pedagogernas förändrade sätt att bemöta föräldrarna har lett till att föräldrarna haft lättare att ta till sig känslig information om barnet och blivit mer positiva till att söka hjälp för barnen när de behövt det. Den känedom pedagogerna har om vart de kan hänvisa föräldrar och barn i behov av stöd har också förbättrats genom projektdeltagandet. Birgitta har noterat att pedagogerna oftare kommer till henne och för en dialog om vart de kan hänvisa föräldrarna. Men det finns fortfarande en arbetsgrupp som har svårt att ta upp problem runt barnen med föräldrarna. Deras svårigheter att ta upp känsliga ämnen med föräldrarna kan, enligt Birgitta, bero på att de umgås på fritiden.

Klimatet i barngrupperna har blivit lugnare och ljudnivån har sjunkit. Det beror på att personalen blivit mer inkännande, de har börjat kunna förutse händelser och hinner därmed allt oftare hindra konflikter. Personalen finns också oftare med i barnens lek och kan därför hjälpa dem att uppehålla sig vid en aktivitet under en längre period. Birgitta räknar med att det kommer att ta tid innan pedagogerna helt anammar det nya arbetssättet. Det pedagogerna kommer att ha svårast att ta till sig, tror hon, är att de måste ha fokus på barnen under hela arbetsdagen. Svårigheten att ta till sig det, antar hon, beror på den kultur som finns inom barnomsorgen. Den handlar om att personalen räknar med att det ska finnas tid att prata och fika tillsammans under arbetsdagen. En sådan förväntan kan leda till att deras fokus hamnar på att komma överens med varandra och ha en stark sammanhållning istället för att vara uppmärksamma på barnen. Pedagogerna har, enligt Birgitta, inte heller helt tagit till sig att de kan använda sig av Vägledande samspel i dialogen med henne och projektledaren.

Det som är positivt med projektet för Birgittas egen del är bland annat sammanfattningarna som projektledaren skickar. Sammanfattningarna ger henne inblick i pedagogernas problemställningar och reflektioner. Genom dem får hon också en uppfattning om hur personalen resonerar kring bemötande, svårigheter i arbetet, enskilda barns behov av insatser och personalens kontakt med föräldrarna. Birgitta använder sammanfattningarna för att se vad hon som rektor kan bidra med och vilka frågor hon behöver diskutera med personalen för att komma fram till bra lösningar för barn och föräldrar. Hon kan även fånga upp eventuella kommunikationssvårigheter i arbetsgruppen och se behov av stödinsatser för enskilda barn och personal. Om sammanfattningarna visar behov av utveckling i arbetslaget använder hon arbetsplatsträffarna till det. Vidare uppskattar Birgitta möjligheten att samråda med projektledaren innan hon påbörjar ett utvecklingsarbete i en personalgrupp.

Birgittas tankar kring hur de ska arbeta vidare

Birgitta lyfter också upp att rektorer egentligen ska vara pedagogiska ledare och finnas med på det sätt som projektledaren funnits med. Med anledning av detta önskar hon att även rektorerna skulle ha fått handledning i Vägledande samspel. Det skulle ha varit till stöd i deras handledning med personalen och i deras arbete med upprätthållandet av Vägledande samspel på förskolorna. Men eftersom Birgitta inte anser sig ha tillräckliga kunskaper i Vägledande samspel upplever hon att det är viktigt att anställa projektledaren så att personalgrupperna får fortsatt handledning i metoden, åtminstone under fem år till. Behovet av att anställa projektledaren grundar hon i att pedagogerna främst verkar ha tagit till sig Vägledande samspel på ett teoretiskt plan och är i behov av stöd för att implementera det. Det Birgitta främst uppfattar att vissa arbetslag behöver tillägna sig är att förskjuta fokus från arbetsgruppsgemenskapen till barngruppen och få insikt i att Vägledande samspel är praktiskt tillämpbart i alla relationer.

Om projektledaren blir anställd inom rektorsområdet vill Birgitta att hon fortsätter att arbeta som hon gjort i projektet med både handledning av arbetsgrupperna och att finnas med som stöd i barngrupperna. Det vore också bra om projektledaren kunde arbeta enskilt med de pedagoger som behöver extra stöd kring sitt förhållningssätt. Birgitta upplever att även hon behöver handledning för att de över tid ska kunna upprätthålla arbetet med Vägledande samspel. En annan idé som hon har för framtiden är att projektledaren håller i föräldragrupper inom hennes rektorsområde, gärna i samspel med henne.

Pedagogerna ska fortsätta arbeta med barn i behov av extra stöd på det sätt som de har börjat göra under projektet. De kommer med andra ord först reflektera över hur de i nuläget bemöter barnen och därefter resonera över hur de framöver kan förhålla sig till barnen för att underlätta för dem. Nästa steg är att samtala med föräldrarna om vad de ser fungerar för barnen.

Carolines berättelse

Bakgrund

Precis som Birgitta började Caroline sin rektorsanställning vid den tid som projektet *Väglett upptäckande kring den egna yrkespraktiken* drog igång. Under det första projektåret var det bara en förskoleavdelning från Carolines rektorsområde som deltog i projektet. I början av 2011 gick en personalgrupp till med.

Caroline valde inte ut vilka förskoleavdelningar som skulle delta i projektet utan de fick själva framföra önskemål om deltagande. När projektledaren kom och informerade om projektet upplevde det första arbetslaget som började i projektet att de hade behov av att vara med. Caroline bad dem fråga projektledaren om hon kunde hjälpa dem med situationen som de hade i barngruppen. Projektledaren trodde att hon kunde hjälpa arbetslaget och då tyckte Caroline att det var självklart att de skulle få delta i projektet.

Hur det såg ut på förskoleavdelningen innan de gick med i projektet är Caroline inte så insatt i. *Jag kan inte säga att jag hade så jättegod bild över hur det såg ut eftersom jag så nyss hade hunnit börja så hade jag inte hunnit bilda mig någon uppfattning utan det är mer hur pedagogerna beskrev att de såg ut som jag fick gå på då och jag tyckte det här verkade vara bra för dem.* Det Caroline hade fått veta om situationen på avdelningen är att det fanns ett barn som personalen inte fick kontakt med. Pedagogerna hade uppgett att de lade ner mycket tid på barnet utan resultat och det gjorde dem frustrerade.

Carolines kännedom om projektet Vägledande samspel

Vägledande samspel handlar, enligt Caroline, om att vara lyhörd och bekräftande gentemot barnet. De som deltar i en kurs i Vägledande samspel får lära sig att visa intresse för det barnet säger och gör. Vidare får de lära sig olika samspelsteman som syftar till att bekräfta barnet och stärka det positiva hos barnet.

Caroline tar del av den pågående processen på förskoleavdelningarna genom de sammanfattningar av handledningstillfällena som projektledaren skickar till henne. Utöver det har hon kontakt med projektledaren både via e-mail och per telefon. Om Caroline behöver konsultera projektledaren om det som hänt på handledningsträffarna eller om hon undrar hur projektledaren uppfattar situationen på förskolan tar hon kontakt med henne.

Carolines tankar kring projektet Vägledande samspel

Pedagogernas inställning till att arbeta med Vägledande samspel, upplever Caroline, är jättebra. Pedagogerna tycker att de verktyg som de fått genom projektet hjälper dem i arbetet. Delar av det som har tagits upp i projektet är sådant som pedagogerna redan praktiserade. Genomgången av dessa stycken ledde till att pedagogerna kände sig bekräftade och stärkta i sin yrkesroll. Det i sin tur har bidragit till att de börjat arbeta ännu mer på det sättet. Den personalgrupp som vid intervjutillfället precis börjat i projektet är också positiva.

Hemuppgifterna har pedagogerna haft möjlighet att genomföra på arbetstid. *Ja, alltså det har varit mycket upp till dem själva att, att se till att de tar den tid de behöver. Jag har ju gett dem tid för inläsning och det är väl lite grann så att jag också förväntar mig att de om de inte hinner med det de ska så signalerar de. Sen är det ju alltid andra omständigheter som gör att det är svårt om det är många som är sjuk eller borta också kanske man har planerat för att kunna ha reflektionstid och så där också blir det inte av i alla fall. Det kan jag säga att det här arbetslaget har haft mycket otyg med att det har varit många, alltså varit mycket sjukdom och så, mycket frånvaro för personalen som också gör att det, att det begränsar för möjligheterna faktiskt att göra det fullt ut om man skulle behöva och vilja.*

Caroline upplever att pedagogerna använder sig av Vägledande samspel hela tiden. De försöker alltid att använda sig av metoden i kontakten med barnen. Vidare använder de Vägledande samspel genom att reflektera kring hur de kommunicerar med barnen.

Det finns inte något direkt hinder för att arbeta med Vägledande samspel, tycker Caroline, men rent generellt tar det tid att förändra sitt arbetssätt. Anledningen till att det tar tid är att personalen först måste ta till sig det nya arbetssättet, få en förståelse kring det och slutligen börja handla efter det. Precis när en ny metod införs är det lätt att falla tillbaka till inrotade vanor. För att det nya arbetssättet ska bli bestående krävs det ett aktivt arbete med den nya metoden. *Om det ska ske en förändring på djupet så måste det få ta den tiden. Det måste ju liksom sitta i, i ryggmärgen på något sätt, att det jag säger och det jag gör finns också förankrat i mig.* De möjligheter som Caroline ser med att arbeta med Vägledande samspel är att det ger stöd i hur man kommunicerar och på sikt kan det leda till att kommunikationen och uppförandet förbättras.

Därefter berättar Caroline vilken synbar betydelse användandet av Vägledande samspel har på förskoleavdelningarna inom hennes rektorsområde. Hon har uppmärksammat att pedagogerna börjat tänka efter mer hur de kommunicerar med barnen. De har också blivit bättre på att ge sig tid till att lyssna och visa intresse för det barnen säger. Deras uppmärksamhet på vad barnen gör har också förbättrats. Personalens förändrade förhållningssätt, upplever Caroline, kan öka barnens möjligheter till inflytande.

Caroline tror inte att personalen tagit till sig att de kan använda Vägledande samspel i kontakten med vuxna. *Det är ju inte hur de har diskuterat och pratat när de har träffats att man liksom generaliserat det så att man kan använda liksom i all kommunikation.* Hur personalens agerande i svåra samtal är idag jämfört med tidigare kan Caroline inte svara på. Hennes svårighet att svara på frågan beror dels på att det inte är så vanligt att pedagogerna har svåra samtal med föräldrarna. Den andra orsaken är att hon inte vet hur det var på förskoleavdelningen innan de gick med i projektet

eftersom hon blev anställd inom rektorsområdet i samband med att projektet startades upp. Däremot har Caroline märkt att pedagogernas kunskap om vart de kan hänvisa föräldrar och barn som är i behov av stöd har förbättrats.

Det som är positivt för Carolines egen del är att sammanfattningarna ger henne stöd i arbetet. En annan konsekvens är att samarbetet mellan henne och pedagogerna blivit lättare. Caroline menar att det beror på att hon genom sammanfattningarna fått ökad kunskap och förståelse för pedagogernas arbetssituation. I sammanfattningarna står det hur pedagogerna resonerar, hur de arbetar och vilka resurser som behövs på förskoleavdelningen. Utifrån det som framkom i sammanfattningarna beslutade Caroline att minska barngruppen. Den insatsen har påverkat situationen för barnen på ett positivt sätt. En annan sak som Caroline uppskattar med projektet är att hon har möjlighet att ta kontakt med projektledaren när hon funderar kring hur hon ska styra och organisera arbetet.

Projektets upplägg att över en längre period arbeta med handledning, avlastning, observationer och reflektioner kring sitt eget förhållningssätt, anser Caroline, är grunden för en bestående förändring i personalgrupperna.

Carolines tankar kring hur de ska arbeta vidare

För att upprätthålla arbetet med Vägledande samspel behöver pedagogerna ständigt påminna varandra om hur de ska tänka, agera och kommunicera. Caroline upplever också att det är viktigt att även hon påminner personalen om det *tänk* som det lärt sig genom projektet.

Arbetet med barn som är i behov av extra stöd har de tänkt fortsätta att arbeta med som de gjorde vid intervjutillfället. *Vi funderar var är vi idag, vad behöver vi göra för att stötta det här barnet och, och vem ska göra det och när. Och sen att vi också utvärderar det vi gör så att vi vet att det har den effekt som vi har tänkt. Sen kan det ju göras på så otroligt många sätt beroende på vilket barn det är förstås.*

Pedagogernas upplevelse

I intervjuerna med pedagogerna framkom det att de har haft nytta av Vägledande samspel både i arbetet och privat. Genomgången av metoden blev för flera av pedagogerna en bekräftelse av deras sätt att vara. Utöver det gav metoden dem ord för sitt handlande. De fick också nya verktyg i arbetet.

Möjligheten att reflektera tillsammans under handledningsträffarna har pedagogerna uppskattat. De har dock haft dubbla känslor inför att gå till handledningsträffarna. Å ena sidan tyckte de att det kändes frustrerande att handledningen tog tid från barnen men å andra sidan menade de att deras nya kunskap gynnade barnen. Första terminens upplägg med handledningstillfällen var fjortonde dag upplevdes på olika sätt bland pedagogerna. En del blev stressade av att handledningsträffarna var så ofta medan andra tyckte att det gav dem möjlighet att fördjupa sig i materialet.

Nackdelarna med projektupplägget var att hemuppgifterna delvis skulle göras på fritiden. En del av pedagogerna blev frustrerade över det. Ett av arbetslagen lyfte även problematiken kring möjligheten att göra självobservationer. Under första terminen gick det bra att finna tid för observation eftersom projektledaren var där då. Efterföljande terminer var det svårare att skapa tid för observationer eftersom projektledaren inte hade möjlighet att vara hos dem på avdelningen.

Pedagogerna beskrev att projektdeltagandet lett till att deras yrkesprofession stärkts, deras självinsikt och självtillit ökat. Det i sin tur gav dem mod att ändra sitt arbetssätt, de började arbeta med barnen i mindre grupper. Följden av det blev att barnen lättare fann motivation och koncentration. Projektet ledde också till att pedagogerna lärde sig att deras förhållningssätt påverkar barnens beteende, barnen utvecklas till exempel när de får mer ansvar. Därtill ledde projektet till att de barn som hade sociala svårigheter fick hjälp att utveckla ett bättre samspel med kamraterna. Andra konsekvenser var att personalen blev bättre på att uppmärksamma barnens positiva sidor. Vidare fick arbetslaget lättare att lyfta upp och diskutera svårigheter tillsammans. När projektet avslutas vill pedagogerna fortsätta att arbeta med Vägledande samspel. Många av pedagogerna nämnde att det låg på deras ansvar att hålla det levande i framtiden.

Projektledarens reflektioner

Förskolornas användning och nytta av projektet

Projektledaren har noterat och även fått höra från pedagogerna själva att de har haft både användning och nytta av kunskaperna från projektet på flera olika plan. De har exempelvis uppskattat att de fått reflektera tillsammans kring både litteratur och arbete. Projektledaren har sett en utveckling i förskolorna både på individ-, grupp- och organisationsnivå. Förändringarna på individnivå handlar om att enskilda barn fått det bättre och att personalen utvecklats både personligt och yrkesmässigt. På gruppnivå har stämningen i barngruppen förbättrats och samarbetet mellan pedagogerna stärkts. De organisatoriska förändringar som hänt är att pedagogerna börjat fundera mer kring hur de ska planera dagen, de delar oftare in barngruppen i mindre grupper. Vidare har rektorerna fått större inblick i avdelningarnas arbete.

När projektledaren har frågat pedagogerna vad de lärt sig och vad satsningen på Vägledande samspel fått för konsekvenser i förskolan har hon fått olika svar. En del kan inte se några större förändringar utan menar att de alltid arbetat som de gör nu. Medan andra kan se ett flertal förändringar. Många av pedagogerna har till exempel nämnt att de har utvecklats och blivit stärkta i sin yrkesroll. Andra har känt sig bekräftade i sitt sätt att vara och det har gett dem kraft att fortsätta arbeta nära barnen och bekräfta dem.

En annan sak som projektledaren uppmärksammat är att de pedagoger som tidigare inte varit så tydlig i sin yrkesroll har blivit bättre på att visa sin kompetens. Hon tycker också att det verkar som att de fått bättre självkänsla. Dessutom har flera pedagoger blivit mer uppmärksamma på barnens signaler, styrkor och tillgångar. De har också blivit mer lyhörda och respektfulla mot barnen och bättre på att bekräfta deras känslor. Likaså har pedagogerna blivit mer medvetna om och kan se fler

orsaker till barnens beteende, numera funderar de över hur organisationen och deras eget förhållningssätt påverkar barnens beteende. Flera av pedagogerna har uppgett att deras nya förhållningssätt gett resultat. I många fall har de aktiva barnen blivit lugnare och de passiva barnen börjat ta för sig mer.

Pedagogerna har också blivit bättre på att samarbeta både inom personalgruppen och mellan avdelningarna. En anledning till att samarbetet mellan avdelningarna stärkts kan vara att de hjälpt varandra med barngrupperna under handledningsträffarna. Samarbetet inom arbetsgruppen har bland annat gynnats av att de fått en tydligare gemensam värdegrund. Överenskommelsen som slöts under första handledningsträffen har också stärkt samarbetet. När någon inte handlat efter överenskommelsen har de andra i arbetsgrupperna kunnat påminna om den. Personalen har också börjat prata med varandra på ett trevligare sätt och tar upp svårigheter på ett mer konstruktivt sätt.

Alla rektorer har inte sett att pedagogernas förmåga att föra svåra samtal med föräldrarna förbättrats och att de fått ökad kunskap om vart de kan hänvisa föräldrar och barn i behov av stöd. En orsak till det kan, enligt projektledaren, vara att de inte varit insatta i hur det sett ut på avdelningarna innan projektet. Projektledaren har sett att pedagogernas bemötande av föräldrarna blivit proffsigare och en del av dem har även blivit mer professionell på att föra samtal. Andra känner sig fortfarande osäkra i samtal men upplever ändå att de fått fler verktyg att använda sig av. Det verkar också som att en del pedagoger fått större förståelse för vikten av känslomässigt engagemang. De har tänkt lägga in det som en punkt på checklistan för inskolningsförfarandet. Syftet med det är att försäkra sig om att de vid inskolningen inte glömmer bort att arbeta med barnen och föräldrarna på det känslomässiga planet. En annan förändring bland pedagogerna är att flera av dem har blivit sugna på att förkovra sig. De har sökt till olika kurser. Projektledaren menar att det kan vara en konsekvens av projektet.

Rektorerna har uppskattat möjligheten att kunna ta kontakt med projektledaren när de undrat över något. De upplever också att de genom sammanfattningarna blivit mer delaktiga och fått större inblick i vad som hände på förskolorna. Projektledaren tror emellertid inte att alla pedagoger uppfattat att rektorerna blivit mer insatta eftersom det verkat som att det bara är en av dem som visat det. Projektledaren bygger det antagandet på att det mest är en av rektorerna som gett henne respons och dessutom har hon märkt att även personalen upplevt den rektorns engagemang i projektet. Hur de andra två rektorerna kopplat tillbaka till sin personal har projektledaren inte lika stor inblick i.

Faktorer som påverkat vilken användning pedagogerna har fått av metoden

Projektledaren har uppmärksammat tre faktorer som haft betydelse för pedagogernas användning av Vägledande samspel. En viktig faktor har varit pedagogernas eget engagemang och vilja att lära sig metoden. Alla utom ett arbetslag ansökte själva till projektet. Den personalgrupp som inte själv sökt till projektet var till en början tveksam till projektdeltagandet och förstod inte varför de skulle delta. Det gjorde att de inte var lika engagerade som de andra grupperna men det har vänt allteftersom tiden gått. De har blivit mer positivt inställda till Vägledande samspel och har sett att de kan få användning av metoden.

Tiden har också betydelse. Projektledaren anser att det är viktigt att pedagogerna själva får välja vilken tid på dagen som passar dem bäst. Det ger pedagogerna mer ro under handledningen. I de

grupper där förskolan bara bestod av en avdelning sattes vikarier in under handledningstillfällena, även det har påverkat processen. På de avdelningar där vikarier sattes in var pedagogerna mer avslappnade under handledningsträffarna än de som hjälptes åt med barngrupperna mellan avdelningarna. En annan del handlar om inläsning av litteratur. Det har inte funnits tid för pedagogerna att läsa all litteratur på arbetstid. De flesta har tyckt att det varit okej men under sista terminen har det varit kämpigare för dem att få tid och ork att läsa efter arbetet. Det beror på att flera av förskolorna har stått inför omorganisationer, vilket inneburit flera kvällsmöten för pedagogerna. När de kommit hem har de varit trötta och inte alltid orkat läsa.

En tredje aspekt är stämningen på arbetsplatsen. Projektledaren har noterat att en god sammanhållning i personalgruppen underlättar införandet av en ny metod. De har kunnat börja arbeta med metoden på en gång. I de grupper där personalen ofta byts ut har pedagogerna kommit i otakt med varandra i inlärningsprocessen. Det har också tagit längre tid att komma i gång med projektarbetet i de grupper där det fanns ett flertal barn som hade det kämpigt eftersom det gjorde att personalen fick svårt att välja vem de skulle fokusera på. Det dilemma löste de genom att varje pedagog i gruppen tittade på varsitt barn, denna lösning gjorde också att de kunde hjälpa fler barn.

Framtiden

Efter projektet kommer projektledaren att arbeta för Birgitta. Hon kommer att arbeta vidare med Vägledande samspel i förskolorna inom det rektorsområdet. De förskolorna kommer också att skriva in arbetet med Vägledande samspel i sin verksamhetsplanering. Vidare kommer projektledaren och rektorn att undersöka om det finns intresse för att starta upp föräldragrupper inom området.

I de två andra rektorsområdena, antar projektledaren, att Vägledande samspel kommer att leva kvar som en värdegrund hos pedagogerna. Bland en del kommer det att vara påtagligt att de arbetar med metoden medan det hos andra inte kommer att märkas så tydligt. Om pedagogerna ska kunna fortsätta att utvecklas i arbetet med Vägledande samspel, tror projektledaren, att de behöver ett nätverk. Med anledning av det har hon skickat ut en förfrågan till dem om någon är intresserad av att ingå i ett nätverk. Projektledaren tänker att nätverket ska bestå av en pedagog från varje förskoleavdelning eller förskola. Tanken är att de ska träffas några gånger per år för att utbyta tankar och uppmuntra varandra att hålla arbetet med Vägledande samspel vid liv. Inga pedagoger har hört av sig och visat intresse. Rektorerne kommer att lyfta den frågan vid ett senare tillfälle. På den senaste rektorskonferensen kom ett annat förslag upp om att Annika och Caroline vid behov kan köpa tjänster av projektledaren från Birgitta. Om det finns ekonomiska resurser till en egen vägledare skulle rektorerne även kunna skicka en intresserad pedagog på en vägledarutbildning likt den projektledaren gått så att det blir fler inom förskolan som får den kompetensen.

Slutsatser och diskussion

Inledning

I det här kapitlet besvaras löpande studiens syfte och frågeställningar utifrån studiens tolkningsram, målsättningen med projektet och resultat från tidigare utvärderingar. Kapitlet har delats upp i fyra delar. I första avsnittet besvaras frågan om huruvida Vägledande samspel är användbart inom förskolan. Följande del berör vilken användning och nytta förskolorna har haft av projektet. Det avsnittet följs av en redogörelse för hur förskolorna har tänkt hålla kunskaperna från projektet vid liv och sista delen handlar om vilka lärdomar förskolorna kan ta med sig från projektet inför en eventuell kommande satsning.

Är Vägledande samspel användbart inom förskolan?

Skolverket menar att en långsiktig och hållbar kvalitetsutveckling i förskoleverksamheten förutsätter att kompetensutvecklingsinsatserna i förskolan utgår från såväl utvärderingsresultat som aktuella teorier om vad som stödjer barns utveckling och lärande. Både den här studien och ett flertal andra utvärderingar tyder på att Vägledande samspel är användbart i förskolan. Det verkar också som att tillämpandet av metoden i flera avseenden påverkar förskolan på ett positivt sätt, både vad gäller pedagogernas yrkesroll, deras kontakt med barnen och stämningen i barngruppen.

Skolverkets allmänna råd för kvalitet i förskolan bygger bland annat på det barnperspektiv som finns i FN:s konvention om barns rättigheter. De förskoleupdrag som bygger på Barnkonventionen kan, enligt förespråkare för Vägledande samspel, genomföras med hjälp av Vägledande samspel eftersom tillämpandet av programmet förmodas leda till att intentionerna i FN:s barnkonvention förverkligas.

Förskolepersonalen ska främja en allsidig utveckling hos barnen utifrån deras egna förutsättningar. Det handlar såväl om social och kommunikativ utveckling som identitetsutveckling och lärande. De tre dialogerna som beskrivs inom Vägledande samspel kan vara till hjälp i det uppdraget eftersom syftet med dem är att bidra till en sådan utveckling. Vidare kan de åtta samspelsteman som lärs ut genom programmet bidra till att pedagogerna blir mer lyhörda och känsliga för barnens behov, vilket bör underlätta pedagogernas uppdrag att ta hänsyn till barnens olika förutsättningar och behov. Genom programmet får deltagarna också lära sig att uppmärksamma och ha fokus på barnens tillgångar istället för brister, även detta är en av pedagogernas uppgifter. Pedagogerna har också i uppdrag att samarbeta med föräldrarna och det är också ett ämne som behandlas under kursen i Vägledande samspel.

Vilken användning och nytta har förskolorna haft av projektet Vägledande samspel?

Både intervjupersonerna i den här studien och de i Claessons och Forsgrens examensarbete har klargjort att kunskaperna från projektet kommit till både användning och nytta på flera olika plan. Den utveckling som intervjupersonerna beskriver liknar det som framkommer i tidigare utvärderingar om vad tillämpandet av Vägledande samspel kan leda till. Många av de framsteg som pedagogerna gjort motsvarar även målsättningen med projektet.

Ett av målen med projektet var att skapa metoder för att underlätta pedagogernas samspel med varandra. En gemensam värdegrund är, enligt Skolverket, en förutsättning för att ett arbetslag ska kunna samarbeta på ett bra sätt. Det är också något som projektledaren har tänkt på. En av anledningarna till att hon ville arbeta med hela arbetslag var att alla grupper inte hade en gemensam värdegrund i arbetet. För att kunna utveckla gemensamma värderingar, menar Skolverket, att det krävs gemensam tid för reflektion kring arbetet. Det är också något som pedagogerna upplevt. De berättade för Claesson och Forsgren att de gemensamma reflektionerna bland annat lett till att de utvecklat en tydligare gemensam värdegrund och att de därigenom fått ett förbättrat samarbete.

En annan avsikt med projektet var att pedagogerna skulle få fördjupad förståelse för hur deras förhållningssätt påverkar barnen. I projektet har de arbetat med förhållningssättet genom självobservationer, dokumentation och egna och gemensamma reflektioner. Enligt Skolverket och programmet Vägledande samspel är det viktigt att arbeta på det sättet för att uppnå en ökad medvetenhet kring betydelsen av sitt förhållningssätt. Både pedagogerna själva, rektorerna och projektledaren uppgav att pedagogerna fått ökad insikt i hur deras sätt att vara påverkar barnens beteende. Syftet med projektet var även att utveckla metoder för att underlätta pedagogernas samspel med barnen. I flera intervjuer framkom det att tillämpandet av Vägledande samspel lett till att pedagogerna börjat se fler positiva sidor hos barnen. Vidare verkar det som om pedagogernas ökade medvetenhet om sitt förhållningssätt och deras förändrade fokus från barnens negativa sidor till deras positiva har lett till att barnen får bättre bemötande. Det i sin tur har bland annat bidragit till att enskilda barns beteende förbättrats och att barngrupperna i stort blivit lugnare. De pedagoger som redan agerade på ett bra sätt fick genom projektet bekräftelse i sitt sätt att vara och det gav dem motivation att oftare göra det som de redan gjorde bra.

Tanken med projektet var också att skapa metoder för att underlätta samarbetet med föräldrarna. Det ämnet berörs inte i Claessons och Forsgrens examensarbete men i den här studien lyfte två intervjupersoner fram att pedagogernas bemötande och samarbete med föräldrarna förbättrats. I det första projektet *Väglett upptäckande kring den egna yrkespraktiken* var målet även att pedagogerna skulle bli bättre på att föra svåra samtal med föräldrarna och få ökad kunskap om vart de kan hänvisa familjerna. Detta mål har, enligt projektledaren, uppnåtts. Rektor Birgitta menade att det uppnåtts i de flesta arbetslag. De andra två rektorerna lade bara märke till att ett av dessa mål uppnåtts. Annika hade märkt att pedagogerna kände sig tryggare i samtal med föräldrarna medan Caroline uppmärksammat att pedagogernas kunskap om vart de kan hänvisa föräldrarna förbättrats. En av anledningarna till att Annika och Caroline inte helt registrerat personalens framsteg inom dessa områden kan, enligt projektledaren, vara att de inte varit så insatta i hur det såg ut på avdelningarna innan projektet. Caroline instämde i att hon inte haft så god bild över hur det såg ut på avdelningen

innan projektet eftersom hon anställts i samband med att det startade upp. Hon menade också att det var svårt att se om personalen utvecklats i svåra samtal eftersom de inte hade det så ofta.

Utöver de fastställda målen för projektet verkar deltagandet även bidra till att pedagogerna utvecklats på ett personligt plan. Många av dem har exempelvis fått bättre självkännet och självkänsla. Claesson och Forsgren menar att en bidragande faktor till det var att projektledaren lyfte fram det pedagogerna gjorde bra. En del pedagoger har, enligt uppgifter från projektledaren, även blivit sugna på att läsa vidare och projektdeltagandet kan vara en anledning till det. Projektet har också bidragit till att rektorerna blivit mer insatta i vad som händer på förskoleavdelningarna.

Grundaren av metoden Vägledande samspel har funnit sju aspekter som är viktiga för att möjliggöra implementering av programmet. Två av dessa aspekter nämns även i den här studien. Den aspekt som alla intervjupersoner lyfte fram är tiden. Några av intervjupersonerna pekade även på det som tagit pedagogernas tid från projektdeltagandet. Sjukdom inom personalgruppen är en omständighet som begränsat möjligheten att fullfölja projektuppgifterna. Svårigheterna att få tag på vikarier är en annan faktor som begränsat möjligheten till deltagande. Vidare har planering av omorganisationer i förskolan tagit både tid och ork från pedagogerna. Den andra aspekten som rektor Birgitta och projektledaren upplevde som viktig för vilken användning och nytta pedagogerna fått av de nya kunskaperna är deras vilja att delta. Aspekter som grundaren av Vägledande samspel inte nämnt men som framkommer i den här studien är att stämningen i arbetsgruppen och pedagogernas utbildningsnivå skulle kunna ha betydelse för hur lätt pedagogerna har att införa metoden i arbetet.

Hur har förskolorna tänkt arbeta vidare?

I intervjuerna lyfte två av rektorerna upp farhågor om att förskolorna kommer att ha svårt att upprätthålla arbetet med Vägledande samspel utan stöd från projektledaren. Även projektledaren upplevde att förskolorna behöver stöd i framtiden för att kunna fortsätta att utveckla arbetet med Vägledande samspel. I Claessons och Forsgrens examensarbete framkommer det att rektorernas farhåga kan vara berättigad. De bedömer att projektledaren är en eldsjäl, vilket även utvärderaren i den här studien upplever att hon är. Utifrån den bedömningen har de dragit slutsatsen att det finns en risk att projektet har svårt att överleva utan projektledaren. Den konklusionen grundar de i Angelöws teori om eldsjälar. Han har kommit fram till att när en eldsjäl lämnar verksamheten kan det bli sårbart för förändringsarbetet.

Inom den närmaste framtiden finns inte den faran för förskolorna inom Birgittas rektorsområde eftersom projektledaren kommer att finnas kvar hos dem efter projektet. De andra förskolorna verkar ha en vilja och ambition att arbeta vidare med metoden. Rektorerna nämnde att det är viktigt att pedagogerna påminner varandra om tankesättet det lärt sig i projektet. Om det är tillräckligt för projektets överlevnad finns det som tidigare nämnts tveksamheter kring.

Lärdomar av projektetiden

Den tid pedagogerna har till sitt förfogande att läsa om, få förståelse för och tillämpa metoden verkar vara en viktig aspekt för vilken grad av användning och nytta pedagogerna får av de nya kunskaperna. Planeringen av omorganisationer är något som tagit tid från projektet. Projektledaren lyfte fram att pedagogerna inte alltid haft tid och ork att göra hemuppgifterna under den sista terminen på grund av planeringsmötena. Det kan ha lett till att de har lärt sig mindre än vad de skulle ha gjort om de fått ägna all tid åt projektet även under sista terminen. En lärdom man kan dra av detta är att planering av omorganisationer inte bör påbörjas under den tid ett projekt pågår utan bör startas upp först efter projektetiden. Denna slutsats stämmer överens med det som framkommer i tidigare forskning om implementering. Johansson (2004) skriver att en faktor som försvårar implementering av nya metoder är förekomst av konkurrerande förändringsprojekt.

Det finns också farhågor om att projektet inte kommer att överleva utan projektledaren. Nästa gång ett projekt planeras kan det vara värt att redan i planeringsstadiet fundera över vad som skulle kunna göras för att skapa bättre förutsättningar för upprätthållandet av projektet. Rektor Birgitta hade ett förslag på hur det skulle ha kunnat ske i det här projektet. Hon menade att om rektorerna också hade fått handledning i Vägledande samspel skulle de ha haft lättare att medverka till att arbetet med metoden upprätthölls i förskolorna.

Referenser

Ahlbin, Eva (2008). *Implementering av Vägledande samspel i förskola och grundskola*. Malmö högskola: Lärarutbildningen.

Ansökan om medel från TILDA, 2009-03-06

Arbetsplan för Tildaprojektet

Bremberg, Sven (2004). *Nya verktyg för föräldrar*. Statens folkhälsoinstitut.

Claesson, Veronica och Forsgren, Maria (2010). *Vägledande samspel – Analys av pedagogers och projektledarens syn och upplevelse av ett pågående projekt i tre förskolor sett ur ett specialpedagogiskt perspektiv*. Umeå universitet: Pedagogiska institutionen.

Johansson, Staffan (2004). *Implementering av BBIC-projektet i socialtjänstens organisationer – En studie av den lokala organiseringen av projektet Barns behov i centrum*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Jonåker, Anna och Häger, Jenny (2008). *En vägledande pedagog: en intervjustudie i förskolan om pedagogers tankar och erfarenheter utifrån programmet Vägledande samspel*. Örebro universitet: Akademin för humaniora, utbildning och samhällsvetenskap.

Karlsson, Ove (1999). *Utvärdering - mer än metod*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindström, Åsa (2006). *International Child Development Programmes med utgångspunkt från en förändrad syn på barn i samhälle och utbildningen i Sverige*. Örebro universitet: Pedagogiska institutionen.

Sandberg, Bo och Faugert, Sven (2007). *Perspektiv på utvärdering*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverkets allmänna råd (2005). *Allmänna råd och kommentarer – Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98 – Reviderad 2010*. Stockholm: Skolverket

Skriftliga sammanfattningar av handledningstillfällena med förskolepersonalen, HT 2010.

Sundelin, Iréne (2009). *Vägledande samspel från behov till förändring*. Stockholms läns landsting: Karolinska institutets folkhälsoakademi.

Svensson, Jenny, Lindberg, Lene och von Zweigbergk, Ludmilla (2005). *Hur kan man främja skolelevers psykiska hälsa?* Stockholms läns landsting; Centrum för folkhälsa.

Projektledare, skriftlig information 2010-11-14; 2010-12-06; 2011-01-17; 2011-03-25; 2011-06-28

Projektledare, intervju 2011-03-09

Psykologtidningen (nr. 13/2008). *Vägledande samspel, ett självmordsförebyggande program.*

Tilläggsansökan om medel från TILDA, 2010-05-23.

<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=55#> 2011-05-19

<http://www.fhi.se/Handbocker/Uppslagsverk-barn-och-unga/Foraldrastod---spadbarnstid-/> 2009-09-10

<http://www.forskoleforum.se/article.asp?contentID=460> 2011-05-18

<http://www.icdp.info/about.html> 2010-08-26

<http://www.icdp.se/114.aspx> 2009-09-10

<http://www.icdp.se/commonfiles/files/142.pdf> 2009-12-14

<http://www.icdp.se/commonfiles/files/146.pdf> 2009-12-14

http://www.icdp.se/verksamhets_berattelse.aspx 2011-02-28

<http://www.skolverket.se/sb/d/2406/a/23558> 2011-02-24

<http://www.umea.se/tilda> 2010-11-23

<http://www.umea.se/umeakommun/kommunochpolitik/kommunensorganisation/verksamheterochnamnder/socialtjansten/kvalitetsarbete/tildaforebyggandeinsatserforbarnochungdomar/pagaendeprojekt/vaglettupptackande.4.28aa6ea51245597a6ce80009268.html> 2010-11-23

Intervjufrågor till rektorerna

1. Hur gick du tillväga när du valde ut vilka förskoleavdelningar som skulle få delta i projektet?
2. Hur såg situationen ut i barngrupperna innan projektet påbörjades?
3. Hur skulle du beskriva vad Vägledande samspel är?
4. Hur får du information om den pågående processen på förskolorna inom ditt rektorsområde?
5. Vilken inställning upplever du att pedagogerna har till att arbeta med Vägledande samspel?
6. Vilket utrymme uppfattar du att pedagogerna har haft att göra observationer och reflektioner på ordinarie arbetstid?
7. Hur uppfattar du att pedagogerna använder sig av Vägledande samspel i förskolan?
8. Vilka möjligheter respektive hinder uppfattar du att det finns med Vägledande samspel?
9. Vad upplever du att användandet av Vägledande samspel har inneburit för det pedagogiska arbetet med barnen?
10. Vilken betydelse upplever du att användandet av Vägledande samspel har haft för pedagogernas samspel och samarbete med varandra?
11. Vilken betydelse upplever du att användandet av Vägledande samspel har haft i mötet mellan pedagoger och föräldrar?
12. Hur upplever du att pedagogernas agerande i svåra samtal är idag jämfört med innan projektet?
13. Hur upplever du att pedagogernas kännedom om vart de kan hänvisa föräldrar i behov av stöd är idag jämfört med innan projektet?
14. Vilken betydelse upplever du att användandet av Vägledande samspel har haft för arbetsklimatet mellan dig och pedagogerna?
15. Hur uppfattar du att Vägledande samspel har påverkat barngrupperna?
16. Är det något utöver detta som du tycker att projektet har lett till?
17. Hur tänker du att förskolorna inom ditt rektorsområde ska hålla arbetet med Vägledande samspel vid liv efter projektet?
18. Hur tänker du att förskolorna inom ditt rektorsområde ska arbeta vidare med de barn som är i behov av extra stöd?

Intervjufrågor till projektledaren

1. Hur kom du på idén till projektet?
2. Hur arbetar du med Vägledande samspel i handledningen?
3. Kan du ge några exempel på hur Vägledande samspel kommit till konkret användning?
4. Vad utöver Vägledande samspel använder du dig av i projektet?
5. Hur går du tillväga när ni upprättar ett kontrakt vid första handledningstillfället?
6. Vad innehåller kontraktet?
7. Har de tankar som personalen tog upp vid första handledningsträffen varit ett rättesnöre under handledningen, i så fall hur?
8. Hur är handledningstillfällena upplagda?
9. Vilka ämnen tar ni upp på handledningstillfällena?
10. Vad innehåller dokumentet som du utgår ifrån när ni reflekterar?
11. Hur ofta är du i barngrupperna?
12. Vilken nytta uppfattar du att Vägledande samspel har i förskolan?